Taalrex grammatica blok 1

In deze handleiding staan de grammaticalessen van blok 1 van het programma Taalrex voor het nieuwkomersonderwijs in Nederland en het OKAN in Vlaanderen. Dit eerste blok omvat 10 weken grammatica-onderwijs. De start van deze lessen kan pas beginnen nadat de kinderen tenminste 5 weken les hebben gehad uit blok 1 (het 'basisblok') van het woordenschatdeel van Taalrex. Voor het volgen van de grammaticalessen is namelijk een zekere hoeveelheid woordenschat nodig.

Een les bestaat uit een *toelichting*, een uitgeschreven *instructie* met daarachter vaak een herhaling met visueel materiaal, en in de meeste gevallen gevolgd door *mondelinge oefeningen* of oefeningen met woordstroken of ander materiaal. Ten slotte zijn er vaak *schriftelijke oefeningen.* Die laatste oefeningen zijn niet in deze handleiding maar in de werkbladen opgenomen.

	inhoud	pagina
1	**Instructie en oefening met pers.voorn.woorden en vraagzin** *ik heet – jij heet – hij / zij heet*; vraagzin met *hoe*	2
2	**Instructie en oefening met pers.voorn.woorden en vraagzin** Vervoeging ott: *ik* + stam	6
3	**Instructie en oefening met werkwoorden en pers.voorn.woorden** Verschil *hij – zij;* vervoeging *zijn* – ott.3e persoon, enkv.	11
4	**Instructie en oefening met werkwoorden en pers.voorn.woorden** Vervoeging ott. enkv.; *ik – jij – hij/zij*: stam + *t*.	14
5a	**Instructie en oefening met werkwoorden en pers.voorn.woorden** Vervoeging ott. meerv.; *wij – jullie – zij* (TPR-les)	18
5b	**Instructie en oefening met werkwoorden en pers.voorn.woorden** Vervoeging ott. *zijn* en *hebben* enkv. en meerv.	25
6	**Instructie en oefening met meervoudsvorming van zelfst.nm.woorden** *Regel meervoud: –en* en *–s; afwijkende vormen: kinderen – eieren*	28
7	**Instructie en oefening met verkleinwoorden** *Gewone vormen: woord + -je: woord + -tje; bep. lidwoord 'het'*	33
8	**Instructie en oefening met bezit.voornaamwoorden** *Mijn – jouw*	38
9	**Instructie en oefening met vervoeging van werkwoorden** Werkwoorden *gaan, staan, doen* en *zien (ook meerv.)*	42
10	**Instructie en oefening met pers. en aanw.voornaamwoorden** *mij, jou, hem, haar*; *deze – dit*	45
11a	**Instructie en oefening met vervoeging van sterke werkwoorden** *Voltooid deelwoord van frequente sterke werkwoorden: gegaan; gelezen; gedronken*	49
11b	**Instructie en oefening met vervoeging van zwakke werkwoorden** *Voltooid deelwoord van frequente werkwoorden met uitleg regel: gezegd; gemaakt; getekend*	52

© Sylvia Bacchini

Les 1. Instructie en oefening met pers.voorn.woorden en vraagzin

Leerstof
Persoonlijke voornaamwoorden – onderwerp
Eerste, tweede en derde persoon enkelvoud (onderwerp): *ik – jij – hij/zij*
Vraagzin met *hoe*

Leerdoelen
De kinderen leren dat in het Nederlands persoonlijke voornaamwoorden gebruikt worden bij de persoonsvorm van het werkwoord, ze leren de betekenis van '*ik*', '*jij*' en '*hij*'/'zij', ze leren de volgorde van een vraagzin met '*hoe*'.

Materialen
Rex en een speelgoedhondje. Woordstroken met '*heet*' en woordkaarten met 'i*k*', '*jij*', '*hij*'/'zij' en '*hoe*' en apart een vraagteken.

Toelichting
Keuze van woorden
In deze les leren de kinderen hoe ze zich moeten voorstellen en het verschil tussen de persoonlijke voornaamwoorden *ik, jij* en *hij/zij*. Ook leren ze het vraagwoord *hoe* en de constructie van de vraagzin met *hoe.*
De woorden die in deze les aangeboden worden, zijn al aan de orde gekomen in de eerste les van Blok 1. De kinderen zijn dus al vertrouwd met de zinnen '*ik heet ..*' en '*hoe heet jij?*'. Deze zinnen zijn in de eerste les van dit blok als gehele constructies aangeboden, als zogenaamde 'chunks'. De kinderen hebben dit alles als formules geleerd, zonder dat er ingegaan is op de constructie van de zin. In deze grammaticales worden de afzonderlijke woorden benadrukt, met name '*ik*' en '*jij*', zodat de kinderen leren dat er persoonlijke voornaamwoorden in een Nederlandse zin gebruikt worden. Het doel van deze grammaticales is dus in de eerste plaats het leren van de persoonlijke voornaamwoorden voor het enkelvoud. Daarnaast wordt ook de vraagzin met '*hoe*' aangeboden. Door de nadruk op de afzonderlijke woorden komt nu naar voren dat er in een zin steeds persoonlijke voornaamwoorden gebruikt worden en dat bij een vraagzin de persoonsvorm voor het persoonlijke voornaamwoord komt.

Herhaling
Deze les is in veel opzichten een herhaling van wat al eerder is aangeboden, maar weggezakt kan zijn. Er zijn immers al zes weken verstreken voor er met grammaticalessen begonnen wordt. Daarom is het nuttig om nog eens met nadruk terug te komen op wat al enigszins vertrouwd aandoet. Vooral voor kinderen die nog helemaal aan het begin staan van hun Nederlandse tweede-taalverwerving en ongeletterd zijn, kan dit belangrijk zijn.
Het kan echter ook voorkomen dat de kinderen juist deze elementen, - het zich voorstellen en vragen naar de naam -, al onder de knie hebben gekregen in de eerste zes weken. Indien de leerkracht gemerkt heeft dat deze stof heel goed is doorgedrongen bij de kinderen en ze de persoonlijke voornaamwoorden al beheersen, kan hij/zij besluiten deze eerste grammaticales met '*hoe heet jij?*' en '*ik heet…/ jij heet.../ hij-zij heet…*' niet aan te bieden.

© Sylvia Bacchini

Visualisering
Het is gunstig voor het verduidelijken van de regel om een vorm van visualisering toe te passen tijdens de uitleg. Voor het visualiseren kunnen verschillende middelen gebruikt worden. Bij deze persoonlijke voornaamwoorden kan er bijvoorbeeld gebruik gemaakt worden van een woordstrook met '*heet*' en met drie andere woordstroken met respectievelijk *ik*, *jij* en *hij* en een woordstrook met *hoe* en nog een los woordkaartje met een vraagteken. Met deze woordstroken kan de leerkracht duidelijk maken dat er een persoonlijk voornaamwoord gebruikt moet worden en ook hoe de vraagzin met het vraagwoord '*hoe*' gaat.
Deze visualisering helpt bij het onthouden van de regel. We gaan ervan uit dat kinderen die bij de uitleg handelingen zien verrichten, de uitleg beter begrijpen en ook beter kunnen onthouden doordat er een extra visueel geheugenspoor aangelegd wordt. Bovendien kunnen de kinderen ook de regel uitleggen aan elkaar door zelf met de stroken en woordkaarten te werken. Dit is wellicht handig voor nieuwe leerlingen die tussentijds binnenkomen.

Nazeggen
Bij de herhaling na de mondelinge uitleg (instructie) komen de verschillende vormen steeds terug. De kinderen worden aangemoedigd om deze na te zeggen. Dus met behulp van de stroken en woordkaarten noemt de leerkracht de verschillende vormen op en de kinderen zeggen dit na. Door deze mondelinge herhaling krijgen de kinderen tegelijkertijd met de schriftelijke vorm ook de mondelinge vorm te horen en oefenen ze op een veilige manier met de uitspraak.

Instructie
De instructie wordt hieronder stap voor stap beschreven. Bij de instructie spreekt de leerkracht de persoonlijke voornaamwoorden met nadruk uit, ook al wordt dit in het gewone taalgebruik niet altijd zo gedaan. Als de persoonlijke voornaamwoorden goed benadrukt worden, kunnen de kinderen duidelijk horen dat elke persoonsvorm gepaard gaat met een persoonlijk voornaamwoord.

Oefeningen
Er zijn bij deze les alleen mondelinge oefeningen beschreven. Pas bij de tweede les zullen ook schriftelijke oefeningen gegeven worden.

1.1 Instructie en mondelinge uitleg van de regel / herhaling met visualisering

Hallo Rex! Kijk, een hond!
Rex: Ja, dat is een hond.
Een hond, wat leuk! **Hoe heet hij?**
Rex: **Hij heet** Roxie.
Roxie? **Heet hij** Roxie?
Rex: Ja, **hij heet** Roxie.
Jij heet Rex en **hij heet** Roxie.
Rex: Ja, **hij heet** Roxie en **ik heet** Rex.
Rex: **Hoe heet jij?**
I**k?** *je wijst naar jezelf* **Ik?** Dat weet **jij**, Rex. **Ik** *je wijst naar jezelf* **heet** ….*eigen naam*.
Rex: **Hoe? Hoe heet jij?**

© Sylvia Bacchini

Ik heet ….*eigen naam*.
Rex: O ja, o ja! Ja, **jij heet** ……...*naam*.
Rex wijst op de hond. Rex: **Hij heet** Roxie. En **jij** *Rex wijst op jou* **jij heet** …..*naam*.
Ja, dat klopt, **ik** *je wijst op jezelf*, **ik heet** ….. Weet je het nu?
Rex (enigszins verlegen): Ja, ja, ja, **ik** weet het, **jij heet** ……

Nu wendt Rex zich tot een van de kinderen.
Rex: En **jij, hoe heet jij?**
Het kind antwoordt en Rex herhaalt: **Jij heet….(naam).** *Hij wijst op de hond:* **Hij heet** Roxie.
Jij wijst nu ook een kind (een meisje) aan en vraagt hoe zij heet. En **jij? Hoe heet jij?** *Herhaal het antwoord van het kind:* **Jij heet….** *Je wijst het kind aan en je wendt je dan tot Rex:* **Zij heet …….**
Herhaal het antwoord van het kind.
Dan is Rex weer aan de beurt, hij wijst een volgend kind in de rij aan.
Rex: En **jij? Hoe heet jij?** *Het kind antwoordt en Rex herhaalt dit, met nadruk op 'jij':* **Jij heet…**
Rex wendt zich tot jou en vermeldt: **Hij heet….,** *waarbij Rex het kind aanwijst. Als het kind een meisje is, zegt Rex:* **Zij heet….**

Nu ga je de rij af en je vraag t om de beurt met Rex hoe een kind heet. Daarbij wijs je nadrukkelijk op het kind bij 'jij' En **jij? Hoe heet jij?**
Je sluit af, met steeds nadrukkelijk wijzen op de persoon waar het om gaat.
Nou Rex, nu weet **jij** weer hoe iedereen **heet.** En **jij, hoe heet jij?**
Rex (een beetje verontwaardigd): Ja, dat weet je al! **Ik heet** Rex.
En **hij ?** *Je wijst op de hond* **Hoe heet hij?**
Rex: Roxie, **hij heet** Roxie.
Goed, **ik** *je wijst jezelf aan*, **ik heet ……..** (eigen naam).
Jij *je wijst Rex aan*, **jij heet** Rex en **hij** *je wijst naar de hond*, **hij heet** Roxie.

Herhaling met visualisering
Herhaal nu steeds de persoonlijke voornaamwoorden ík', 'jij' en 'hij' en laat daarbij de woordkaarten zien. Je legt ze neer onder elkaar en wijst daarbij steeds aan wat ze betekenen. Dus bij 'ík' wijs je op jezelf, bij 'jij' wijs je op Rex, op een kind en nog eens op een ander kind en bij 'hij ' wijs je op de hond.

Dan leg je naast de woordkaarten met de persoonlijke voornaamwoorden de woordstroken met 'heet' en je leest de zin op met de naam erachter. Dus: 'ik heet … (naam)' en 'jij heet Rex' *je wijst naar Rex* en 'hij heet Roxie' *je wijst naar de hond*. Je moedigt de kinderen aan de zinnen na te zeggen en herhaalt aan het eind nog eens 'ik', 'jij' en 'hij' met aanwijzen.
Dan leg je de woordkaart met 'hoe' neer en je legt daarachter 'heet' en eerst 'ik' en vervolgens 'jij' en 'hij'. Je wijst erop dat de volgorde omgedraaid wordt: niet 'hoe ik heet' , maar 'hoe heet ik' en je legt het vraagteken daarachter. Je laat de vraagintonatie van de vraagzin goed horen. Ook bij de andere zinnen wijs je op de verandering van de volgorde. Je moedigt de kinderen aan de zinnen na te zeggen.

© Sylvia Bacchini

1.2 mondelinge oefening 1

Hiervoor haal je Rex erbij en je zegt:
Rex we gaan nu oefenen, let goed op, we gaan oefenen.
Ik vraag steeds hoe iemand heet en dan stelt die weer de vraag aan de ander.
Dus: **ik heet**…… (naam).
Nu wijs je op Rex: En **jij**, **hoe heet jij?** Rex: **Ik heet** Rex.
Dan wendt Rex zich tot de eerste leerling van de kring.
Hij wijst naar hem/haar en vraagt: En **jij? Hoe heet jij?**
Dit kind moet dan antwoorden en vervolgens het kind daarnaast dezelfde vraag stellen en die vraagt dit weer aan de volgende leerling, enz. tot de kring rond is.
Als dat niet meteen lukt, doe je het nog een keer met Rex voor.

1.3 mondelinge oefening 2

Deze oefening gaat met twee stapeltjes kaarten, die dezelfde nummers bevatten. Het ene stapeltje wordt uitgedeeld, zodanig dat elk kind een nummer krijgt. Dit nummer houden de kinderen zichtbaar voor de anderen voor zich. Het andere stapeltje blijft op tafel liggen met de nummers omgekeerd. Dan moet het eerste kind een kaart trekken van het stapeltje dat op tafel ligt. Het is bijvoorbeeld nummer 5. Het kind wendt zich dan tot het kind met nummer 5 en zegt: Ik heet…. (naam). En jij, hoe heet jij? Dat kind antwoordt vervolgens en mag dan de volgende kaart trekken, tot alle kaarten op zijn. Als het kind zijn eigen kaart trekt, mag het een nieuwe trekken en de kaart komt weer onderop te liggen.
De eerste keer kun je dit met Rex voordoen, zodat duidelijk is hoe de oefening gaat.

© Sylvia Bacchini

Les 2. Instructie en oefening met pers.voorn.woorden en vraagzin 2

Leerstof
Vervoeging werkwoord 1e pers. enkv. en persoonlijke voornaamwoorden – onderwerp
Regel: stam + ø
Voorbeeld: *ik ruik, ik roer*; *ik drink*

Leerdoelen
De kinderen leren de vervoeging van werkwoorden in de 1e persoon enkelvoud in de tegenwoordige tijd. Dit geldt voor werkwoorden die in spelling niet veranderen.

Materialen
Rex. Een glas met koffie, een lepeltje en een vaatdoekje. Zet een tafeltje vóór je in de kring en zet het glas met koffie voor je, met het lepeltje ernaast. Het doekje ligt naast Rex.

Toelichting
Keuze van woorden
Zoals al eerder beschreven (zie: Uitgangspunten) zullen voor de instructie en oefeningen woorden gebruikt worden die de kinderen al eerder hebben geleerd, omdat ze al zijn aangeboden in de taalkringen van de eerste twee weken van Blok 1. Voor deze les zijn dat de volgende woorden:
ruiken – roeren – drinken – lusten – morsen
De regel van de vervoeging van de 1e persoon enkelvoud (ott) wordt met deze werkwoorden als voorbeeldwoorden aangeboden. Deze werkwoorden zijn gekozen, omdat hun stam eenvoudig aan te wijzen is door de uitgang *–en* weg te laten zonder verdere wijzigingen in de spelling. Werkwoorden met een speciale spellingswijziging, zoals *pakken* en *spelen*, komen later aan de orde.
Na de oefeningen met deze werkwoorden kunnen de kinderen vervolgens de regel oefenen met werkwoorden die niet in de instructie voorkomen, maar wel al bekend zijn, namelijk:
Rekenen – kauwen – luisteren – werken – roepen – kijken – zuigen
Deze laatste rij werkwoorden komt dus niet in de uitleg (instructie) voor, maar wel in de mondelinge en schriftelijke oefeningen.

Visualisering
Het is gunstig voor het verduidelijken van de regel om een vorm van visualisering toe te passen tijdens de uitleg. Voor het visualiseren kunnen verschillende middelen gebruikt worden. Bij werkwoorden kan er bijvoorbeeld gebruik gemaakt worden van woordstroken. Elk werkwoord wordt op een strook dun karton geschreven met een vouwlijn na de stam. Bij de instructie wordt de *–e* -uitgang weggevouwen waardoor duidelijk wordt wat de stam is van het werkwoord en dus ook de werkwoordsvorm voor '*ik*'.
De visualisering kan ook met losse letters die op tafel neergelegd worden. Bij de instructie worden de laatste twee letters weggehaald voor het verduidelijken van de stam. Losse letters geven meer flexibiliteit, maar ze zijn minder goed zichtbaar voor een grote groep. De losse letters werken waarschijnlijk het beste als de kinderen in een klein groepje rond een tafel kunnen zitten.
De visualisering kan ook met het digibord uitgevoerd worden.
Deze visualisering kan de kinderen helpen bij de uitleg van de regel. Doordat er een extra visueel geheugenspoor aangelegd wordt, kunnen de kinderen waarschijnlijk ook beter onthouden hoe de regel gaat.

© Sylvia Bacchini

Bovendien kunnen de kinderen zelf ook de regel uitleggen aan elkaar door zelf met de stroken of de losse letters te werken. Dit is wellicht handig voor nieuwe leerlingen die tussentijds binnenkomen.

Nazeggen
Bij de herhaling na de mondelinge uitleg (instructie) komen de verschillende vormen steeds terug. De kinderen worden aangemoedigd om deze na te zeggen. Dus met behulp van de stroken noemt de leerkracht de verschillende vormen op en de kinderen zeggen dit na. Door deze mondelinge herhaling krijgen de kinderen tegelijkertijd met de schriftelijke vorm ook de mondelinge vorm te horen en oefenen ze op een veilige manier met de uitspraak.

Instructie
De instructie wordt hieronder stap voor stap beschreven. Bij de instructie zorgt de leerkracht ervoor dat de uitgangen van de werkwoordsvormen goed benadrukt worden, zodat de kinderen duidelijk kunnen horen hoe de persoonsvorm klinkt. Dit houdt ook in dat de uitgang *-en* (met stemloze /ə/) benadrukt wordt, ook al is dit in het gewone taalgebruik niet het geval.

Oefeningen
Er zijn bij deze les mondelinge oefeningen en schriftelijke oefeningen. De schriftelijke oefeningen zijn opgenomen in de werkbladen die bij de les horen. De leerkracht kan zelf variëren in de volgorde. Soms zal het beter uitkomen om eerst schriftelijke oefeningen te doen en daarna de mondelinge, maar in de beschrijving is de volgorde mondeling-schriftelijk aangehouden. Dit is gedaan omdat er ook kinderen zullen meedoen die nog niet kunnen schrijven. Zij zullen ook meer mondeling moeten oefenen dan de al geletterde leerlingen. Er zijn verschillende voorbeelden van mondelinge oefeningen opgenomen.
De schriftelijke oefeningen zijn er in drie varianten:
a. de werkwoordsvorm is voorgedrukt – de kinderen omcirkelen een van de twee of meer alternatieven;
b. als gestructureerde invuloefening – de kinderen vullen de vorm voor '*ik*' in, maar de vorm is al gegeven, ze schrijven deze vorm alleen over;
c. als vrije invuloefening – de kinderen vullen zelf de vorm voor '*ik*' in.
Bij de schriftelijke oefeningen laat de leerkracht eerst op het bord aan de hand van de eerste twee werkwoorden zien hoe de persoonsvorm voor de 1e persoon enkelvoud (ott) gevormd wordt.
De kinderen maken daarna de schriftelijke oefening zelfstandig af.

2.1 Instructie en mondelinge uitleg van de regel / herhaling met visualisering

Ga zitten en wijs op het glas. Kijk een glas, maar wat zit er in het glas? Wat is dat?
Rex: koffie!
Buig je voorover en snuif de geur op, ruik hoorbaar. **Ik ruik** … **Ik ruik** ….koffie!
laat goed 'ik' apart horen, dus zonder assimilatie met 'ruik' Ja, dat is koffie!
Mmmm… **ik ruik** koffie, **ik ruik**… koffie!
Pak het lepeltje en roer in de koffie. **Ik roer**, kijk, **ik roer**. Lekker, koffie, **ik roer** de koffie.
Leg de nadruk op 'ik' en wijs daarbij op jezelf. **Ik roer**, kijk, **ik roer**. En … **ik drink**.

© Sylvia Bacchini

Neem een slok van de koffie.
Ik (*wijs op jezelf*) .. **ik drink** *laat goed 'ik' apart horen, dus zonder assimilatie met 'drink'*.
Mmm, lekker, **ik drink** koffie. **Ik lust** koffie.
Rex, ook een slokje? *Bied Rex het glas aan. Rex draait zijn hoofd af.*
Rex: Nee, nee!
Nee? **Ik** wel, **ik lust** wel koffie. *Neem nog een slok van de koffie maar mors daarbij op tafel.*
Rex: Oh, kijk!
O jee, **ik mors**, **ik mors**, oh, **ik mors**. Vlug, het doekje! Waar is het doekje?
Rex: Daar, daar is het doekje!
O ja, hier is het doekje. *Veeg de koffie van tafel.* Zo, klaar.

herhaling met visualisering
Herhaal nu steeds het hele werkwoord en daarna de persoonsvorm voor 'ik' met visualisering. Gebruik daar de woordstroken bij of losse letters. Moedig de kinderen aan om de zinnen na te zeggen.
Ruiken *snuif*, ruiken: *wijs op jezelf* **Ik ruik** *snuif weer*.
Roeren *maak een roergebaar*, roeren: *wijs op jezelf* I**k roer** *roer weer*.
Drinken *doe alsof je drinkt*, drinken: *wijs op jezelf* **Ik drink** *neem een slokje*.
Lusten *laat het volgen door 'mmm', wijs op jezelf* **ik lust** koffie, mmm *maak een gebaar van 'lekker'*.
Morsen: *wijs op jezelf* **ik mors** *mors een beetje*.

2.2 mondelinge oefening 1

Hiervoor haal je Rex erbij en je zegt:
Rex we gaan nu oefenen, let goed op, we gaan oefenen. Ik zeg steeds het werkwoord en jij zegt dan hoe het gaat met 'ik'. Ok?
Rex: Ja, goed. *Je pakt steeds de strook met het werkwoord erbij en laat dit zien aan de kinderen, dan vouw je –en weg als Rex de vorm voor ik' laat horen.*
Ruiken.
Rex: eh.. *Rex aarzelt*
Ja nu jij Rex, met 'ik'. Ruiken.
Rex: Ik ruiken.
Nee, Rex, dat is niet goed. Je zegt niet 'ik ruiken', je zegt: 'ik ruik'. Dus nog een keer: ruiken.
Rex: ik ruik.
Ja, heel goed.
Rex: ik ruik, ik ruik.
Ja, goed Rex! Kijk maar *Je laat nu de strook zien en vouwt –en weg, dus met de vorm voor 'ik'*
Ík ruik. *Je pakt de strook met 'roeren'* En nu: roeren.
Rex: ik roer.
Prima, Rex! *Je vouwt bij de strook steeds de –en weg* En nu drinken. (*Je pakt de strook met 'drinken'*)
Rex: ik drink.
Heel goed! En nu: lusten.
Rex eh… ik lust..
Ja heel goed!
Rex: ik lust ijsjes!

© Sylvia Bacchini

Ja, goed, Rex, ik lust koffie. En nu: Morsen.
Rex: eh… eh.. ik mors niet, jij!
Eh, ja…, maar dit is oefenen. Jij moet het zeggen met 'ik', we oefenen nu. Morsen.
Rex: ik mors.
Ja prima. *Pak nu de stroken met de andere werkwoorden, die van de tweede rij.*
En nu gaan we andere woorden doen, let goed op. Zuigen.
Rex, *doet of hij zuigt, maakt een slurpend geluid*: ik zuig.
Wat doe je nu, Rex?
Rex *zuigend*: ik zuig.
Oh ja, heel goed! En nu: roepen.
Rex *heel hard*: ik roep! Ik roep!
Ja, ja, rustig, dat is goed, maar we oefenen. Het is niet echt.
Zeg maar met 'ik': werken, hoe gaat dat met 'ik'?
Rex: ik werk.
Ja, heel goed Rex, prima. Nu: rekenen.
Rex: ik reken.
Goed, nu wijs ik een kind aan. ….*naam kind*, doe maar met 'ik': rekenen.
Het kind moet nu 'ik reken' zeggen. Als dat niet lukt, doe je het nog een keer met Rex voor.
Vervolgens werk je de andere werkwoorden op deze manier af. Dat zijn: kauwen, kijken en luisteren.

2.3 mondelinge oefening 2

Deze oefening gaat in tweetallen. De kinderen krijgen de woordstroken omgekeerd voor zich en pakken ieder steeds een woordstrook eraf en lezen het werkwoord. Het andere kind vervoegt het werkwoord dan en zegt "ik …". Het eerste kind vouwt de woordstrook om de –en eraf te halen zodat ze kunnen controleren of het goed is. Als ze klaar zijn met de stapel, kunnen ze een volgende stapel doen, maar dan wisselen ze van rol. Als er een kind bij is dat nog niet kan lezen, komt dat kind bij een kind dat wel kan lezen, zodat er toch geoefend kan worden.

2.4 mondelinge oefening 3

Er zijn twee stapels woordkaarten, één met het hele werkwoord en één met het werkwoord in de 'ik'-vorm. De stapels worden geschud en ieder kind pakt steeds een woordkaart van elke stapel.
Als iedereen twee woordkaarten heeft, van elke soort één, gaan ze op zoek naar hun 'match'.
Ze zoeken het kind dat de bijbehorende woordkaart heeft, dus òf de woordkaart van het hele werkwoord òf die met de 'ik'-vorm. Als iedereen de bijbehorende kaarten heeft gevonden, pakken ze weer kaarten van elke stapel één en beginnen ze opnieuw te zoeken. De gevonden paren worden naast elkaar op een tafel gelegd en na afloop gecontroleerd.

© Sylvia Bacchini

2.5 schriftelijke oefening

Eerste rij werkwoorden:
De kinderen hebben het werkblad met de oefeningen voor zich.
Ga naar het bord en laat de eerste variant zien. Wijs op de eerste regel, het werkwoord ‘ruiken’. Benoem eerst het hele werkwoord en wijs op de uitgang –en. Wijs daarna op de ‘ik’- vorm en laat zien dat de uitgang –en eraf moet voor de ‘ik’- vorm. Dit kan nog extra verduidelijkt worden door hier weer de woordstrook te laten zien, of met de losse letters te werken, als de situatie zich hiervoor leent.
Doe dat ook met ‘roeren’. Vervolgens maken de kinderen zelfstandig de volgende zinnen op hun werkblad.
Bij de tweede variant wijs je op de keuzemogelijkheden bij de oefening. Je doet het eerste werkwoord voor en vervolgens maken de leerlingen de rest zelfstandig.
Bij de derde variant moeten de leerlingen zelf de vorm invullen na ‘ik’.

Tweede rij werkwoorden:
De kinderen maken daarna de oefeningen met de tweede rij werkwoorden zelfstandig. Eventueel doet de leerkracht nog eens voor hoe bij het eerste werkwoord ‘rekenen’ de uitgang ‘- en’ eraf gaat om de vorm voor ‘ik’ te maken.

© Sylvia Bacchini

Les 3. Instructie en oefening met werkwoorden en pers.voorn.woorden

Leerstof
Persoonlijke voornaamwoorden – onderwerp
Derde persoon enkelvoud mannelijk en vrouwelijk (onderwerp): *hij – zij*
Vervoeging van '*zijn*' – ott – enkelvoud, derde persoon

Leerdoelen
De kinderen leren dat bij het persoonlijk naamwoord in de 3e persoon een onderscheid gemaakt wordt tussen vrouwelijke en mannelijke personen. Ze leren de persoonlijke voornaamwoorden enkelvoud '*zij*' en '*hij*' en het persoonlijk voornaamwoord '*jij*' wordt hier herhaald, met daarbij ook de werkwoordsvorm van '*zijn*' voor de derde persoon*: hij/zij is*.

Materialen
Rex. Een groot vel papier met twee verticale banen en daarop twee afbeeldingen, één van een meisje en één van een jongen.

Toelichting
Keuze van woorden
Om het onderscheid tussen '*hij*' en '*zij*' duidelijk te maken, gebruiken we het werkwoord '*heten*'. De kinderen kennen de vormen van '*heten*' in het enkelvoud al, want dit is aangeboden in de eerste grammaticales. Daarom ligt in deze derde les hier niet de nadruk op, maar op het verschil tussen *hij* en *zij* en de bijbehorende vorm van '*zijn*' in het enkelvoud: *hij is een jongen; zij is een meisje*.
Deze vormen zijn al langsgekomen in de eerste taalkringen van Blok 1 en zijn dus in strikte zin geen nieuwe stof, maar ze worden hier op een systematische manier onder de aandacht gebracht en herhaald. Daarbij is het verschil tussen '*hij*' en '*zij*' (derde persoon enkelvoud) nog niet expliciet aangeboden en dit wordt in deze les daarom extra onder de aandacht gebracht. Voor de uitleg zijn de woorden '*jongen*' en '*meisje*' nodig en ook deze woorden kennen ze al.
De vraagzin met '*hoe*' is ook al aan de orde geweest; nu leren de kinderen de vraagzin zonder vraagwoord, waarbij de persoonsvorm voor het onderwerp (in dit geval '*jij*' of '*zij*'/'*hij*') wordt geplaatst. Het gaat in deze instructie met name om de uitleg van het verschil tussen '*hij*' en '*zij*'. In de vorige lessen is al uitdrukkelijk stilgestaan bij de persoonlijke voornaamwoorden '*ik*' en '*jij*'.

Visualisering
Het is gunstig voor het verduidelijken van de regel om een vorm van visualisering toe te passen tijdens de uitleg. Bij de uitleg van het verschil tussen '*hij*' en '*zij*' kan bijvoorbeeld gebruik gemaakt worden van een groot vel papier dat verticaal in tweeën wordt gedeeld. In de ene helft komen de namen van de meisjes onder elkaar te staan en bovenaan deze rij staat het woord '*zij*'. In de tweede helft komen de namen van de jongens onder elkaar te staan met daarboven het woord '*hij*'. Boven de kolommen staat een afbeelding van respectievelijk een meisjesgezicht en een jongensgezicht (liefst met inachtneming van diverse uiterlijkheden). Op deze manier wordt op een visuele manier duidelijk gemaakt hoe de persoonlijke voornaamwoorden in de derde persoon gekoppeld zijn aan het onderscheid in geslacht.

© Sylvia Bacchini

Instructie
De instructie wordt hieronder stap voor stap beschreven. In de kring worden de kinderen gevraagd te zeggen hoe ze heten en er is een discussie met Rex over het verschil tussen '*hij*' en '*zij*'. De namenrijen op het vel papier worden samen met de kinderen ingevuld. Dit wordt vervolgens opgehangen op een duidelijk zichtbare plaats.

Oefeningen
Bij dit grammaticale onderdeel is er een mondelinge oefening en er is een werkblad met schriftelijke oefeningen voor de werkwoordsvorm van '*zijn*' in het enkelvoud (oefening 1.3). Met de werkbladen met de werkwoordsvormen voor het enkelvoud (oefening 1.3) wordt verder schriftelijk geoefend met '*zij*'/'*hij*'. In het gewone taalaanbod tijdens de lessen herhaalt de leerkracht deze persoonlijke voornaamwoorden steeds als de context zich ervoor leent.

3.1 Instructie en mondelinge uitleg van de regel / herhaling met visualisering

Ga zitten en wend je tot Rex.
Rex, we gaan nog eens alle namen herhalen. Weet **jij** nog hoe iedereen heet?
Rex *wijst naar de leerkracht*: eh … eh… **jij** heet **……**(naam)!
Wijs jezelf aan. Ja, **ik** heet **……**(eigen naam**)**, ja heel goed, ik heet ……(eigen naam).
Wijs Rex aan. En hoe heet **jij?**
Rex *verontwaardigd*: **Ik**? …Ja, maar dat weet jij al, **ik** heet Rex! *Rex wijst zichzelf aan*.
Ja, heel goed. *wijs naar Rex* **Jij** heet Rex en **ik** *wijs jezelf aan* heet ……(eigen naam), heel goed.
En nu… *kijk in de kring rond en wijs een meisje aan* .. hoe heet **zij**? Rex, weet jij dat? Hoe heet **zij**?
Rex: Eh.. eh… *tot het aangewezen kind hoe heet **jij**? Het kind zegt haar naam*.
Rex: **Hij heet** ....*naam kind*.
Hij? Nee, het **is een meisje.** Dan zeg je **'zij'**. *Benadruk 'zij'* **Zij** heet…*naam kind*..
Rex: ***Zij heet****…. naam kind*?
Ja, heel goed, Rex, **zij** heet ….. *naam kind*. *Benadruk 'zij'* Ja, **zij is een meisje, zij** heet ……
Wijs nu een jongen aan. En **hij,** hoe heet **hij?** *benadruk 'hij'* Weet **jij** dat?
Rex: **Zij** heet …*naam kind*.
Is dat goed? Heet **jij** …? *Kind beaamt dat*.
Rex: Zie je wel, **zij** heet… *naam kind*.
Nee, Rex, het **is een jongen,** je zegt dan **'hij'. Hij** heet .. *naam kind*.
Rex: **hij** heet.. *naam kind***?**
Wijs naar de jongen. Ja, **hij** heet.. *naam kind*. En **zij** heet…... (*naam kind*).
Wijs naar het meisje. **Hij is een jongen** en **zij is een meisje**. En **jij.. jij** heet Rex.
Rex: Ja, **ik** heet Rex.
Ja, **jij** heet Rex, en ben jij een… jongen? Of ben jij … een meisje?
Rex: Ik? Ik ben een jongen! Ik heet Rex.
Goed, Rex!

© Sylvia Bacchini

herhaling met visualisering

Kijk, ik zal het opschrijven. *Neem het vel papier en wijs de twee afbeeldingen aan.*
Kijk, dit is voor **de meisjes**, hier schrijven we de namen van **de meisjes** en dit is voor **de jongens**, hier schrijven we namen van de **jongens**. We beginnen met ….*naam kind*. **Jij** heet .. (*naam kind*).
Hierbij wijs je de afbeeldingen op het papier aan. Jij bent een meisje.. Ik schrijf je naam hier op.
En jij? Ben jij een meisje of ben jij een jongen? Jij bent een …. *meisje/jongen*
En **jij** heet ..*naam kind*. Ik schrijf je naam hier op.
Zie je Rex? *Wijs Rex op de namen op het vel papier.* **Zij heet**… *wijs naar het meisje* en **zij is een meisje. E**n **hij** heet… *Wijs naar de jongen*. **Hij is een jongen**.
Je zegt: **'zij'** heet…., en niet **hij** heet…, want **zij is een meisje**.
Zij *wijs op de afbeelding van het meisje* en **hij** *wijs op de afbeelding van de jongen*.
Zij is een meisje en **hij is een jongen**.
Rex: dus ik heet Rex en **jij** heet ….. *naam* en **zij** heet …*naam kind* en **hij** heet…*naam kind*.
En ik ben een jongen.
Ja heel goed, Rex.. Nu gaan we alle namen opschrijven. *Ga nu steeds elk kind af , noem de naam en stel vast of het een meisje of een jongen is. Doe dit door te vragen* 'Ben jij een meisje of ben jij een jongen?' *Vraag aan elk kind in welke kolom haar of zijn naam moet. Schrijf de naam in de goede kolom en herhaal steeds of het 'zij' of 'hij' is.*

3.2 mondelinge oefening

In een vraag en antwoordspel oefenen de kinderen via Rex nu eerst passief met het onderscheid tussen 'hij' en 'zij'. Ook wordt 'jij' nog eens herhaald.
Vraag aan Rex hoe een kind heet: "Rex: hoe heet zij?" Rex antwoordt dan verkeerd of juist bijvoorbeeld 'zij heet…' Dan is de vraag aan het kind: "Is dat goed of is dat fout? Heet jij…? Ben jij…?' De kinderen moeten Rex corrigeren of beamen dat het goed is. Geef bevestiging als ze het goed doen: "Goed zo!"
Ga dan vervolgens vragen aan Rex: "Rex, is….. een meisje of een jongen?" Ook dan corrigeren de kinderen Rex indien nodig. Geef steeds het antwoord terug in de vorm van: "Is dat goed of is dat fout? Ja, goed Rex, ….. is een meisje. Zij is een meisje." of: "Is dat goed of is dat fout? Nee, Rex, dat is niet goed, dat is fout, ….is een jongen. Hij is een jongen." Benadruk daarbij steeds 'jíj' en 'hij' of 'zij' .
Dit kan uitgebreid worden door ook aan de kinderen te vragen: "Is… een meisje/een jongen?" Is dat goed of is dat fout? Ben jij een meisje/jongen? En dan ter bevestiging tot de andere kinderen: Ja , prima, dat is goed, zij/ hij is een meisje/jongen."

3.3 schriftelijke oefening

De kinderen hebben het werkblad voor zich waarmee ze de vormen van 'zijn' in de 3e persoon enkelvoud (ott- 'zij is'- 'hij is') kunnen oefenen. De leerkracht gaat de eerste items met de kinderen samen doen . Daarna maken de kinderen de oefeningen zelfstandig af.
Omdat de vormen van het werkwoord 'zijn' onregelmatig zijn, kunnen deze vormen niet uitgelegd worden door middel van woordstroken. Daarom is er bij een van de volgende lessen een aparte schriftelijke oefening waarbij de kinderen verder aan de hand van de voorbeelden en invulzinnen de vervoeging van 'zijn' uit het hoofd moeten leren.

© Sylvia Bacchini

Les 4. Instructie en oefening met werkwoorden en pers.voorn.woorden 2

Leerstof
Vervoeging van persoonsvormen – tegenwoordige tijd
Vervoeging tweede en derde persoon enk. zonder inversie: stam + ***t***

Leerdoelen
De kinderen leren de vervoeging van het werkwoord voor de 2e en 3e persoon enkelvoud (ott), ze herhalen de betekenis van '*ik*', '*jij*', '*hij*' en *'zij'*. Ze kunnen werkwoorden vervoegen in het enkelvoud in de tegenwoordige tijd.

Materialen
Rex. Een kopje met water en een zakdoek. Rex heeft een rode neus.

Toelichting
Keuze van werkwoorden
Voor de instructie en de oefeningen worden woorden, zoals '*zakdoek*' en '*neus*' gebruikt die de kinderen al kennen. Ook worden er werkwoorden gebruikt die al in de eerste weken van Blok 1 zijn aangeboden. Dat zijn de volgende woorden:
Drinken – bibberen – morsen – helpen – voelen – hoesten – snuiten
Met deze werkwoorden zal de regel van de vervoeging van de 2e persoon en 3e persoon enkelvoud (ott) uitgelegd worden en met deze werkwoorden oefenen de kinderen na de mondelinge instructie vervolgens de regel door middel van mondelinge en schriftelijke oefeningen.
Na de oefeningen met deze werkwoorden kunnen de kinderen vervolgens de regel oefenen met werkwoorden die niet in de instructie voorkomen, maar wel al bekend zijn, namelijk:
werken – kijken – rekenen – gooien – zoeken – hangen

Visualisering
Het is gunstig voor het verduidelijken van de regel om een vorm van visualisering toe te passen tijdens de uitleg. Hiervoor komen verschillende middelen in aanmerking. Er kan bijvoorbeeld gebruik gemaakt worden van woordstroken. Elk werkwoord wordt op een strook dun karton geschreven met een vouwlijn na de stam. Bij de instructie wordt de *–en* -uitgang weggevouwen waardoor duidelijk wordt wat de stam is van het werkwoord en dus ook de werkwoordsvorm voor '*ik*', '*jij*' en '*hij*' of '*zij*'. In een andere vouw zit de losse '*t*' en die kan bij de uitleg van de 2e en 3e persoon toegevoegd worden aan de stam door het ombuigen van de strook, zodat duidelijk wordt dat bij '*jij*' en '*zij*'/'*hij*' een *–t* achter de stam komt.
De visualisering kan ook met losse letters. Bij de instructie worden de laatste twee letters (-*en*) weggehaald voor het verduidelijken van de stam en een *–t* toegevoegd voor de 2e en 3e persoon. Losse letters geven meer flexibiliteit, maar ze zijn minder goed zichtbaar voor een grote groep en werken daarom het beste als de kinderen in een klein groepje rond een tafel kunnen zitten.

© Sylvia Bacchini

Nazeggen
Bij de herhaling na de uitleg komen de verschillende vormen weer langs. De kinderen worden aangemoedigd om deze na te zeggen. Dus met behulp van de stroken noemt de leerkracht de verschillende vormen op en de kinderen zeggen dit na.
Door deze mondelinge herhaling krijgen de kinderen tegelijkertijd met de schriftelijke vorm ook de mondelinge vorm te horen en oefenen ze op een veilige manier met de uitspraak.

Instructie
De instructie wordt hieronder stap voor stap beschreven. Bij de instructie zorgt de leerkracht ervoor dat de persoonlijke voornaamwoorden en de uitgangen van de werkwoordsvormen goed benadrukt worden, zodat de kinderen duidelijk kunnen horen hoe de persoonsvorm klinkt.

Oefeningen
Er zijn twee werkbladen bij deze les: het eerste werkblad bevat oefeningen met het eerste rijtje werkwoorden, in het tweede werkblad komt het tweede rijtje aan bod.
Bij de schriftelijke oefeningen laat de leerkracht eerst op het bord aan de hand van twee voorbeeldwerkwoorden zien hoe de persoonsvorm voor de 2e en 3e persoon enkelvoud (ott) gevormd wordt bij de werkwoorden. De kinderen maken daarna de schriftelijke oefening zelfstandig af. Deze oefening is er in drie vormen:
a. voorgedrukt – de kinderen omcirkelen of onderstrepen een van de twee of meer alternatieven;
b. als gestructureerde invuloefening – de kinderen vullen de vorm voor '*ik*', '*jij*' en '*hij*'/'*zij*' in, maar de vorm is al gegeven, ze schrijven deze vorm alleen over;
c. als vrije invuloefening – de kinderen vullen zelf de vorm voor '*ik*', '*jij*' of '*hij*'/'*zij*' in.
Als deze oefeningen zijn gemaakt, gaan de leerlingen de andere oefeningen maken met de werkwoorden van het tweede rijtje.

4.1 Instructie en mondelinge uitleg van de regel / herhaling met visualisering

Hallo Rex!
Rex *een beetje schor*: Hallo.
Wat is er, Rex? *Rex hoest* Jij **hoest**.
Rex: Ja, ik **hoest**. *Rex hoest en bibbert* Brrr….
Ja en jij **bibbert!**
Rex: Ja, **ik bibber**. *Rex hoest*.
Oh, jij **hoest** weer.
Rex: Ja, ik **hoest**.
Hier, drink wat.
Rex: wat is dat? Is dat koffie? Ik **lust** dat niet.
Nee, nee, het is water. **Jij lust** water, het is water.
Rex: o ja, dat **lust** ik. Ik **drink** water. Oh, ik **bibber** *Rex hoest en morst met het water.* Oh, ik **mors**.
Ja, jij **morst**, jij **morst**, maar het is water. Het is niet erg. En jouw neus!
Kijk, jouw neus is rood, hier is een zakdoek voor je neus. Snuit je neus.
Rex: Ja, dank je. *Rex probeert zijn neus te snuiten, maar dat gaat niet zo goed*
Kom, ik **help** je, ik **snuit** je neus. Zo, ik **help** je.

© Sylvia Bacchini

Rex: Dank je.
Ik **voel** je voorhoofd. Nou, ik **voel** je voorhoofd en het is warm.
Rex: Ja, **ik hoest**, ik **bibber**.
Ja, jij **bibbert** en je bent warm. *Rex hoest.* Jij **hoest** weer. Dat is niet goed. Ga naar bed, Rex.
Rex: ja, naar bed, ik **ga** naar bed.
Wend je tot de kinderen Rex is verkouden, hij **hoest** en hij **bibbert**. Hij **gaat** naar bed.
Dag Rex. Veel beterschap!

Herhaling met visualisering
Herhaal nu steeds het hele werkwoord en daarna de persoonsvorm voor 'ik', 'jij' en 'hij/'zij' met gebaren. Moedig de kinderen aan om de vormen na te zeggen. Laat de woordstrook zien en vouw de laatste twee letters weg. Of leg het woord uit met losse letters en haal de laatste twee letters weg. Voeg daarna de –t-uitgang toe voor de 2e en 3e persoon. Laat bij 'hoesten' en 'snuiten' zien dat er al een '-t' staat en dat er niet nog een bij moet.
Drinken *maak een gebaar alsof je drinkt*, drinken: **ik drink, jij drinkt, hij drinkt, zij drinkt**.
Bibberen *doe alsof je bibbert*, bibberen: **ik bibber**; **jij bibbert**; **zij bibbert**; **hij bibbert**.
Morsen *wijs op het water, doe alsof je morst*, morsen: **ik mors, jij morst, zij morst, hij morst**.
Helpen *ik help Rex bij het snuiten*, helpen: **ik help**, **jij helpt**, **hij helpt**, **zij helpt**.
Voelen *maak een gebaar alsof je iemands voorhoofd voelt*, voelen: **ik voel**; **jij voelt**; **hij voelt**; **zij voelt**.
Hoesten *doe alsof je hoest*, hoesten: **ik hoest**; **jij hoest**; **hij hoest**; **zij hoest**.
Snuiten *doe alsof je je neus snuit*, snuiten**: ik snuit**; **jij snuit**; **hij snuit**; **zij snuit**.

4.2 mondelinge oefening 1

De kinderen maken in tweetallen stroken compleet met aan de ene kant het persoonlijke voornaamwoord (dus 'ik', 'jij', 'hij, of 'zij') en aan de andere kant de persoonsvorm. De stroken zijn doormidden geknipt in een bepaalde vorm, zodat de kinderen kunnen zien of het de juiste helft is die ze aan het persoonlijke voornaamwoord leggen. Ze zoeken dus steeds de juiste helft van de strook. Als ze een goede tweede helft hebben gevonden, moeten ze de zin ook uitspreken.

4.3 mondelinge oefening 2

De kinderen werken in drie- of viertallen. Ze hebben kaartjes met persoonsvormen van de werkwoorden uitgelegd voor zich op tafel. Ze hebben ook kaartjes met persoonlijke voornaamwoorden die omgekeerd op een stapel liggen. Om de beurt trekken ze een kaartje van deze stapel en dan moeten ze zo snel mogelijk een bijbehorend kaartje met een juiste persoonsvorm zoeken. Als dat een goede combinatie is, mogen ze de kaartjes houden. Ze leggen die in de juiste volgorde voor zich op tafel. Als alle kaartjes in de juiste combinatie zijn gevonden, draaien ze steeds een van de kaartjes om. Ze moeten dan de juiste vorm zeggen en de andere kinderen controleren of het goed is gezegd door het kaartje weer om te draaien.

© Sylvia Bacchini

4.4 schriftelijke oefening

Eerste rij werkwoorden:
De kinderen hebben het werkblad met de verschillende varianten van de oefening voor zich.
Ga naar het bord en laat de eerste variant zien. Wijs op de eerste regel, het werkwoord ‘drinken’. Benoem eerst het hele werkwoord en wijs op de uitgang –en. Wijs daarna op de ‘ik’- vorm en laat zien dat de uitgang –en eraf moet voor de ‘ik’- vorm en ook nog een medeklinker. Leg ook de 2e en 3e persoon uit: voor de ‘jij’- vorm en voor de ‘hij’/’zij’-vorm moet er nog een –t achter. Doe dat ook met ‘bibberen’.
Leg uit bij ‘hoesten’ dat er al een –t aan het eind van de stam staat en dat er dus geen extra –t bij komt voor de 2e en de 3e persoon.
Dit kan nog extra verduidelijkt worden door hier de woordstroken laten zien, of met de losse letters te werken, als de situatie zich hiervoor leent.
Vervolgens moeten de kinderen zelfstandig de volgende zinnen invullen op hun werkblad.
Bij de tweede variant wijs je op de keuzemogelijkheden bij de oefening. Je doet het eerste werkwoord voor en vervolgens maken de leerlingen de rest zelfstandig.
Bij de derde variant moeten de leerlingen zelf de juiste vorm invullen na ‘ik, ‘jij’, ‘hij’ of ‘zij’.

Tweede rij werkwoorden:
Ook nu hebben de leerlingen hun werkblad voor zich. Je legt aan de hand van het werkwoord ‘werken’ uit dat er weer –en afgaat voor de ‘ik’- vorm en voor de ‘jij’- en ‘hij’/ ‘zij’- vorm een –t bij komt.
Vervolgens maken de kinderen zelfstandig de oefeningen op hun werkblad.

© Sylvia Bacchini

Les 5a. Instructie en oefening met werkwoorden en pers.voorn.woorden 3

Leerstof
Vervoeging van persoonsvormen – tegenwoordige tijd
Vervoeging eerste, tweede en derde persoon meerv.: hele werkwoord

Leerdoelen
De kinderen leren de vervoeging van de werkwoorden *hebben* en *zijn* voor de 1e , 2e en 3e persoon enkelvoud en meervoud (ott).

Materialen
Gymnastiek/speellokaal; hesjes of sjerpen in twee verschillende kleuren

Toelichting
Keuze werkwoorden
Voor deze les zijn de volgende werkwoorden geselecteerd:
springen – draaien – stampen
en
gooien – springen – drinken – werken – roeren – kijken – ruiken
De kinderen kennen deze werkwoorden al, omdat ze in Blok 1 al zijn aangeboden. De eerste rij werkwoorden zal gebruikt worden voor de mondelinge uitleg van de regel in het gymnastiek/speellokaal door middel van Total Physical Response (TPR) en de tweede rij komt aan de orde bij de mondelinge en schriftelijke oefeningen. De werkwoorden zijn zo gekozen dat er geen spellingsproblemen optreden tussen de verschillende vormen. Werkwoorden met een verdubbeling van de medeklinker (bv. '*pakken*'), of met een dubbele klinker in de vormen voor het enkelvoud (zoals '*lopen*'), of met andere speciale spellingsregels, komen later in een aparte spellingsles aan de orde. In eerdere lessen zijn de vormen voor het enkelvoud en het verschil tussen '*hij*' en '*zij*' aan de orde gekomen. De persoonlijke voornaamwoorden '*wij*', '*jullie*' en '*zij*' zijn nog niet eerder aangeboden. Daarom is het nodig deze woorden extra te benadrukken.
Bij de instructie in het gymnastiek/speellokaal komen niet alleen de werkwoorden van de rij aan de orde, maar ook enkele andere woorden, zoals '*stop*' en '*ga…* (*springen*.). Dit is gedaan omdat anders de instructie niet duidelijk genoeg is, of om het taalaanbod niet al te onnatuurlijk te maken.

Visualisering
Het is gunstig voor het verduidelijken van de regel om een vorm van visualisering toe te passen tijdens de uitleg. Hiervoor komen verschillende middelen in aanmerking. Bij deze oefening maken we bij de eerste rij werkwoorden gebruik van een aangepaste vorm van Total Physical Response (TPR). Dit vindt plaats in het in het gymnastiek/speellokaal.
Daarna zal met de tweede rij geoefend worden waarbij ook Rex een rol speelt en waarbij gebruik gemaakt wordt van woordstroken. Elk werkwoord wordt op een strook dun karton geschreven met een vouw na de stam. Bij de instructie komen de woorden *'ik'*, '*wij*', '*jullie*' of *'zij'* op aparte kaartjes ervoor te staan en de leerkracht wijst er duidelijk op dat er bij '*ik*' de stam komt, dus de uitgang '*–en'* eraf gaat en dat er bij '*wij*' en '*jullie*' en '*zij*' verder niets verandert aan de vorm van het werkwoord.
De visualisering kan ook met losse letters. Bij de instructie wordt ook weer het hele werkwoord gelegd en '*ik*', '*wij*', '*jullie*' of '*zij*' toegevoegd, waarbij de leerkracht laat zien dat het werkwoord niet verandert.

© Sylvia Bacchini

We gaan ervan uit dat deze visualisering helpt bij het onthouden van de regel. Kinderen die bij de uitleg handelingen zien verrichten, kunnen de uitleg waarschijnlijk beter begrijpen en onthouden doordat er een extra visueel geheugenspoor aangelegd wordt. Bovendien kunnen de kinderen zelf ook de regel uitleggen aan elkaar door zelf met de stroken of de losse letters te werken. Dit is wellicht handig voor nieuwe leerlingen die tussentijds binnenkomen.

Nazeggen
Bij de herhaling na de uitleg (instructie) komen de verschillende vormen weer langs. De kinderen worden aangemoedigd om deze na te zeggen. Dus aan het eind van de TPR-les noemt de leerkracht de verschillende vormen op en de kinderen zeggen dit na en bij de volgende les met Rex wordt dit met behulp van de stroken gedaan. Door deze mondelinge herhaling krijgen de kinderen tegelijkertijd met de schriftelijke vorm ook de mondelinge vorm te horen en oefenen ze op een veilige manier met de uitspraak.

Instructie
De instructie wordt hieronder stap voor stap beschreven. Bij de instructie zorgt de leerkracht ervoor dat de persoonlijke voornaamwoorden en uitgangen van de werkwoordsvormen goed benadrukt worden, zodat de kinderen duidelijk kunnen horen hoe de persoonsvorm klinkt. Dit houdt ook in dat de uitgang *-en* (met stemloze /ə/) benadrukt wordt, ook al is dit in het gewone taalgebruik niet het geval.

Oefeningen:
Bij de schriftelijke oefeningen laat de leerkracht eerst op het bord aan de hand van twee voorbeeldwerkwoorden zien hoe de persoonsvorm voor de 1e, 2e en 3e persoon meervoud (ott) gevormd wordt bij de werkwoorden. De leerkracht laat zien dat er niets verandert aan het werkwoord bij deze vormen. De kinderen moeten dan het goede alternatief kiezen. Bij deze alternatieven zijn meer vormen van het werkwoord opgenomen, omdat de kinderen dan al de persoonlijke voornaamwoorden voor het enkelvoud hebben geleerd.
a. voorgedrukt – de kinderen onderstrepen een van de twee of meer alternatieven;
b. als gestructureerde invuloefening – de kinderen vullen de vorm voor ‘*wij*’, ‘*jullie*’ of ‘*zij*’ in, maar de vorm is al gegeven, ze schrijven deze vorm alleen over;
c. als vrije invuloefening – de kinderen vullen zelf de vorm voor ‘*wij*’, ‘*jullie*’ of ‘*zij*’ in.
Als deze oefeningen zijn gemaakt, gaan de leerlingen de andere oefeningen maken met de werkwoorden van het tweede rijtje. Bij deze oefeningen worden alle vormen van de ott geoefend, dus ook de al eerder aangeboden vormen voor ‘*ik*’, ‘*jij*’ en ‘*hij*’/’*zij*’. De leerkracht wijst de leerlingen erop dat ze nu alle andere vormen ook moeten invullen en dus moeten letten op het maken van de stam en de goede uitgang.

© Sylvia Bacchini

5.1 Instructie en mondelinge uitleg van de regel TPR / herhaling met visualisering

Je kiest twee kinderen die naast jou gaan staan en met jou samen de handelingen doen. De andere kinderen zijn door middel van hesjes of sjerpen in twee groepen verdeeld, bijvoorbeeld in een groene en een blauwe groep. Je staat tegenover de twee groepen die door een lijn van elkaar gescheiden staan, of die in twee groepen zodanig bij elkaar staan, dat ze duidelijk als twee aparte groepen onderscheiden kunnen worden. De twee uitgekozen kinderen vormen met jou de 'wij'–groep. Je geeft korte 'bevelen' op de TPR-manier, dit moet met enige snelheid gaan.

Je begint eerst zelf. Je loopt heen en weer en zegt: '**ik loop, ik loop**'. Je benadrukt 'ik' en 'loop', zodat de laatste letter duidelijk te horen is. Nu spring je en je zegt: '**ik spring, ik spring**'. Je benadrukt 'ik' en 'spring, zodat de laatste letter duidelijk te horen is. Je maakt nu duidelijk aan de helpers dat ze ook moeten springen: '**ga springen**!' en zegt dan: '**wij springen**'. Je wijst jezelf en de twee kinderen aan zodat duidelijk is wie met de 'wij' bedoeld worden. Dit herhaal je en je zegt steeds: '**wij springen**' met de nadruk op 'wij'.

Dan sta je stil, je zegt: '**Stop'** tegen je helpers en zij staan ook stil. Je wijst dan de groene groep aan en maakt duidelijk dat ze moeten springen: '**spring**!' . Als ze springen, richt je je tot hen als groep, je wijst naar hen en je zegt: '**jullie springen'**, met nadruk op 'jullie'. Je wendt je vervolgens tot de blauwe groep en je wijst naar de groene groep en je zegt: '**zij springen**', met de nadruk op 'zij'. Dit herhaal je een paar keer: steeds wijs je op de springende groep en je zegt: '**jullie springen**', vervolgens wend je je tot de andere groep en je zegt: '**zij springen'**. Je laat de groene groep stoppen: '**stop'**.
Dan wijs je de blauwe groep aan en maakt duidelijk dat ze moeten springen: '**spring**!' Als ze springen, wend je je tot de groene groep, je wijst op de blauwe, springende groep en zegt tegen de groene groep: '**zij springen'.** Je benadrukt 'zij'. Dan laat je de groep stoppen: '**Stop'**.

Je draait nu om je as en je zegt: '**ik draai**',' **ik draai**'. Je benadrukt 'ik' en 'draai'. Dan gebaar je naar je twee helpers en je geeft ze de opdracht ook te draaien: 'ga draaien!' Dan draai jezelf ook weer mee en je zegt: '**wij draaien**', '**wij draaien**'. Na een paar keer herhaling stop je en je geeft ook je helpers opdracht te stoppen.
Dan wijs je de groene groep aan en maakt hen met een gebaar duidelijk dat ze ook moeten draaien: '**ga draaien'**. Je wendt je tot de blauwe groep en zegt dan, terwijl je wijst op de groene groep: '**zij draaien, zij draaien**.' Je benadrukt 'zij'. Je wendt je tot de groene groep en je zegt: '**jullie draaien'**. Dan maak je je twee helpers duidelijk dat ze ook moeten draaien en je draait zelf mee. Je zegt: '**wij draaien**' en dan tegen de groene groep: '**jullie draaien ook**.' Dan laat je de groep stoppen: '**Stop'** en je stopt zelf ook met je helpers. Vervolgens geef je te kennen aan de blauwe groep dat zij moeten draaien en je wendt je tot de groene groep, je zegt: '**zij draaien, zij draaien**', met de nadruk op 'zij', terwijl je de blauwe groep aanwijst. Je zegt tot de blauwe groep: '**jullie draaien'**, met de nadruk op 'jullie. Dan laat je de blauwe groep stoppen: '**stop'**

Hierna geef je dergelijke opdrachten met 'stampen'. Je begint steeds zelf en benoemt de handeling nog eens extra: '**kijk, ik stamp, ik stamp**, zo met mijn voet. **Ik stamp** met één voet en **ik stamp** nu met twee voeten. **Ik stamp**! Laat vervolgens de helpers meedoen. Je zegt dan: '**wij stampen**' en herhaalt dit. Dan stop je en je geeft vervolgens de opdracht aan de groene groep om te stampen en je wijst op hen terwijl je tegen de blauwe groep zegt: '**zij stampen**'.

© Sylvia Bacchini

Je wijst op de groene groep en zegt: '**jullie stampen**' en je herhaalt dit weer. Dan laat je de groep stoppen en je geeft de blauwe groep opdracht om te stampen. Ook dan benoem je dit met '**jullie stampen**', terwijl je je wendt tot de blauwe groep. Je zegt vervolgens: '**zij stampen**', terwijl je je wendt tot de groene groep en de blauwe groep aanwijst. Tenslotte ga je zelf met je helpers ook weer stampen en je geeft de groene groep ook opdracht te stampen, om dan af te sluiten met: '**wij stampen, wij stampen** allemaal!'

Herhaling met visualisering

Herhaal nu steeds het hele werkwoord en daarna de persoonsvorm voor 'ik', 'wij', 'jullie' en 'zij' en wijs dan met gebaren de bedoelde groep aan. Moedig de kinderen aan om de zinnen na te zeggen.
Springen *maak een sprongetje*, springen: **ik spring**; **wij springen**; **jullie springen**; **zij springen**.
Draaien *draai even een rondje*, draaien: **ik draai**; **wij draaien**; **jullie draaien; zij draaien**.
Stampen *stamp even*, stampen: **ik stamp**; **wij stampen**; **jullie stampen**; **zij stampen**.

5.2 samenvatting mondelinge aanbieding van de regel met TPR

1. **Ik loop, ik loop** (je loopt zelf)
2. **Ik spring, ik spring** (jij springt zelf)
3. Ga springen (tot de helpers)
4. **Wij springen, wij springen**
5. Stop
6. Ga springen (tot de groene groep)
7. **Jullie springen** (tot de groene groep)
8. **Zij springen** (tot de blauwe groep)
9. **Jullie springen** (tot de groene groep)
10. **Zij springen** (tot de blauwe groep)
11. Stop (tot de groene groep)
12. Ga springen (tot de blauwe groep)
13. **Zij springen** (tot de groene groep)
14. Stop (tot de blauwe groep)
15. **Ik draai, ik draai** (je draait om je as)
16. Ga draaien (tot de helpers)
17. **Wij draaien, wij draaien**
18. Stop
19. Ga draaien (tot de groene groep)
20. **Zij draaien, zij draaien** (tot de blauwe groep)
21. **Jullie draaien** (tot de groene groep)
22. **Wij draaien** (je draait zelf met de helpers)
23. **Jullie draaien** ook (tot de groene groep)
24. Stop
25. Ga draaien (tot de blauwe groep)
26. **Zij draaien, zij draaien** (tot de groene groep)
27. **Jullie draaien** (tot de blauwe groep)
28. Stop (tot de blauwe groep)

© Sylvia Bacchini

29. Kijk, **ik stamp**, **ik stamp**, **ik stamp** met één voet en **ik stamp** met twee voeten.
30. Ga stampen (tot de helpers)
31. **Wij stampen**.
32. Ga stampen (tot de groene groep)
33. **Zij stampen** (tot de blauwe groep)
34. **Jullie stampen** (tot de groene groep)
35. Stop (tot de groene groep)
36. Ga stampen (tot de blauwe groep)
37. **Jullie stampen** (tot de blauwe groep)
38. **Zij stampen** (tot de groene groep)
39. **Wij stampen** (je gaat zelf met de helpers stampen)
40. Ga stampen (tot de groene groep)
41. **Wij stampen, wij stampen** allemaal!
42. Stop.

5.3 mondelinge oefening 1

Hiervoor haal je Rex erbij en je zegt: Rex we gaan nu oefenen, let goed op, we gaan oefenen. Ik zeg steeds het werkwoord en jij zegt dan hoe het gaat met 'ik', met 'wij', met 'jullie' en met 'zij'. Ok?
Rex *een beetje onzeker*: Ja, ehh,… goed. *Je pakt de aparte stroken met 'ik', 'wij', 'jullie' en 'zij' en de strook met het werkwoord 'gooien' erbij en laat dit zien aan de kinderen*. Gooien.
Rex: eh.. *Rex aarzelt*
Ja nu jij Rex, met 'ik' :. gooien. *Je vouwt de strook om.*
Rex: Ik gooi.
Goed zo, en nu ….
Rex: Ja maar wat gooi ik dan? Niets, Rex, niets, maar, dit is oefenen, dat geeft niet.
Rex: Maar ik wil gooien. Ja, maar nu niet. Dit is alleen om te oefenen.
Wij … gooien. *Je vouwt de strook om.* Zie je wel? En nu , hoe gaat het met '**jullie**?
*Rex: **Jullie gooien**.*
Goed zo. En nu: 'zij'.
Rex: zij gooit.
Eh, ja, dat is goed, maar dat is maar één persoon. We hebben het nu over meer personen, meer dan één. Dus veel personen, veel mensen. En dan zeg je '**zij gooien'** (je legt nadruk op de uitgang *–en*). Ok?
Rex: Ja, ja, **zij gooien**.
Goed zo, **wij gooien**, **jullie gooien**, **zij gooien**. Nu met: springen.
Rex *springt omhoog* ik spring. Ja, goed zo! En nu met 'wij':
Rex: ja, ja, ga springen. *Jullie springen allebei.* **Wij springen! Wij springen**!
Heel goed Rex, **wij springen**. En nu: met 'jullie'.
Rex kijkt naar de kinderen. Jullie ….. . *Rex kijkt een beetje schuin naar je.*
Goed, goed Rex. *Tot de kinderen:* ga springen. Ja, heel goed, **jullie springen**.
Rex: Ja! **Jullie springen**! *Hij springt nu zelf ook*. **Wij springen** en **zij springen**!
Goed Rex, maar nu even oefenen. Alleen oefenen, ok? Drinken: hoe gaat 'drinken', met ik en wij en jullie?

© Sylvia Bacchini

Rex: ik drinken, **wij drinken**, **jullie drinken**, **zij drinken**.
Eh… nee, dat is niet goed. *Tot de kinderen.* Help Rex eens. Ik …. drink.
Je pakt de strook met het werkwoord erbij en laat dit zien aan de kinderen.
Rex: O ja, ik drink, **wij drinken** en **jullie drinken** en **zij drinken**.
Heel goed Rex. *Bij 'ik' vouw je de strook om en bij 'wij' en 'jullie' vouw je hem weer open.* En nu met … werken.
Rex: ik werk, **wij werken** en **jullie werken** en **zij werken**.
Goed, prima.
Rex: Pfoeh… ik ben moe. *Hij laat z'n kop hangen.* Pfoeh, ik ben moe.
Wat? Ben je moe? Waarom?
Rex: werken, werken, werken! Ja, ja, goed Rex. We doen nog één woord: roeren. Ik ….
Rex: … roer!
Ja goed Rex, en **wij**…
Rex: **roeren**.
Ja, prima, en **jullie** …
Rex: **roeren**.
Goed zo Rex! En als laatste: **zij**….
Rex: **roeren**!
Ja, mooi zo.
Wend je tot een van de kinderen en laat de woordstrook 'kijken' zien. Kijk eens, weten jullie het?
Kijken: ik… *vouw de woordstrook om.*
De kinderen: Ik kijk, **Wij …. kijken**, **jullie kijken**, **zij kijken**.
Wijs een van de kinderen aan en laat de woordstrook 'ruiken' zien. Het kind moet nu het rijtje met 'ruiken' zeggen. Als dat niet lukt, doe je het nog een keer met Rex voor.

5.4 mondelinge oefening 2

De kinderen maken in tweetallen stroken compleet met aan de ene kant het persoonlijke voornaamwoord (dus 'ik', 'jij', 'hij, 'zij', 'wij'. 'jullie' en 'zij') en aan de andere kant de persoonsvorm. De stroken zijn doormidden geknipt in een bepaalde vorm, zodat de kinderen kunnen zien of het de juiste helft is die ze aan het persoonlijke voornaamwoord leggen. Ze zoeken dus steeds de juiste helft van de strook. Als ze een goede tweede helft hebben gevonden, moeten ze de zin ook uitspreken. Voor deze oefening kunnen het beste werkwoorden gezocht worden die geen spellingsproblemen tussen de verschillende vormen opleveren, zoals: gooien, springen, draaien, kruipen, werken, rekenen, vouwen, roeren, morsen, lusten, kauwen, zoeken, hoesten, snuiten, dansen, zingen, etc.

5.4 mondelinge oefening 3

De kinderen werken in drie- of viertallen. Ze hebben kaartjes met persoonsvormen van de werkwoorden uitgelegd voor zich op tafel. Ze hebben ook kaartjes met persoonlijke voornaamwoorden die omgekeerd op een stapel liggen. Om de beurt trekken ze een kaartje van deze stapel en dan moeten ze zo snel mogelijk een bijbehorend kaartje met een juiste persoonsvorm zoeken. Als dat een goede combinatie is, mogen ze de kaartjes houden.

© Sylvia Bacchini

Ze leggen die in de juiste volgorde voor zich op tafel. Als alle kaartjes in de juiste combinatie zijn gevonden, draaien ze steeds een van de kaartjes om. Ze moeten dan de juiste vorm zeggen en de andere kinderen controleren of het goed is gezegd door het kaartje weer om te draaien.

5.5 schriftelijke oefening

Eerste rij werkwoorden:
De kinderen hebben het werkblad met de verschillende varianten van de oefening voor zich.
Ga naar het bord en laat de eerste variant zien. Wijs op de eerste regel, het werkwoord ‘springen’. Benoem eerst het hele werkwoord en wijs op de uitgang –en. Wijs daarna op de ‘ik’- en de ‘jij’- en ‘hij’/’zij’- vorm en laat zien dat de uitgang –en eraf moet voor de ‘ik’- vorm en voor de andere vormen van het enkelvoud er een –t bij komt. Leg ook de 1e, 2e en 3e persoon meervoud uit: voor deze vormen moeten ze het hele werkwoord kiezen.
Dit kan nog extra verduidelijkt worden door hier de woordstroken laten zien, of met de losse letters te werken, als de situatie zich hiervoor leent.
Vervolgens moeten de kinderen zelfstandig de volgende oefeningen maken op hun werkblad.
Bij de tweede variant wijs je op de keuzemogelijkheden bij de oefening. Je doet het eerste werkwoord voor en vervolgens maken de leerlingen de rest zelfstandig.
Bij de derde variant moeten de leerlingen zelf de juiste vorm invullen na ‘ik, ‘jij’, ‘hij’ of ‘zij’, ‘wij’, ‘jullie’ of ‘zij’.

Tweede rij werkwoorden:
Ook nu hebben de leerlingen hun werkblad voor zich. Je legt aan de hand van het werkwoord ‘drinken’ uit dat er weer –en afgaat voor de ‘ik’- vorm, en voor ‘jij’, ‘hij’ en ‘zij’ er een –t bij komt, maar dat voor de ‘wij’-, ‘jullie’- en ‘zij’-vorm het hele werkwoord blijft staan.
Vervolgens maken de kinderen zelfstandig de oefeningen op hun werkblad.

© Sylvia Bacchini

Les 5b. Instructie en oefening met werkwoorden en pers.voorn.woorden 4

Leerstof
Vervoeging van persoonsvormen – tegenwoordige tijd
Vervoeging werkwoorden *hebben* en *zijn,* eerste, tweede en derde persoon enk. en meerv.

Leerdoelen
De kinderen leren de vervoeging van de werkwoorden *'zijn'* en *'hebben'* voor 1e, 2e en 3e persoon enkelvoud en meervoud (ott).

Materialen
Rex. Een handspiegel en een kam. Woordstroken met de verschillende persoonsvormen voor 'hebben' en 'zijn' onder elkaar met het hele werkwoord erboven.

Toelichting
Keuze van werkwoorden
Voor deze les zijn de werkwoorden *hebben* en *zijn* gekozen. Omdat deze werkwoorden onregelmatige vormen hebben, worden ze in een aparte les nogmaals met nadruk aangeboden. Dit betreft de vormen voor het enkelvoud en het meervoud voor de ott. Al eerder is de derde persoon enkelvoud voor *zijn,* namelijk *'is'* (zie les 3) aangeboden, maar nu worden alle vormen van deze werkwoorden voor de ott duidelijk op een rij gezet, zodat de kinderen ze in hun geheugen kunnen prenten.

Visualisering
Het is gunstig voor het verduidelijken van de verschillende vormen om visualisering toe te passen tijdens de uitleg. Hiervoor komen verschillende middelen in aanmerking. Er kan bijvoorbeeld gebruik gemaakt worden van woordstroken, waarbij bovenaan het hele werkwoord en daaronder de verschillende persoonsvormen op een rij worden gezet met de persoonlijke voornaamwoorden ervoor. Dit kan ook met het digibord gevisualiseerd worden.

Nazeggen
Bij de herhaling na de uitleg komen de verschillende vormen weer langs. De kinderen worden aangemoedigd om deze na te zeggen. Dus met behulp van de stroken noemt de leerkracht de verschillende vormen op en de kinderen zeggen dit na. Door deze mondelinge herhaling krijgen de kinderen tegelijkertijd met de schriftelijke vorm ook de mondelinge vorm te horen en oefenen ze op een veilige manier met de uitspraak.

Instructie
De instructie wordt hieronder stap voor stap beschreven. Bij de instructie zorgt de leerkracht ervoor dat de persoonlijke voornaamwoorden en de uitgangen van de werkwoordsvormen goed benadrukt worden, zodat de kinderen duidelijk kunnen horen hoe de persoonsvorm klinkt. De leerkracht wijst erop dat deze werkwoorden onregelmatig zijn en dus heel anders gaan dan de werkwoorden die de leerlingen in de vorige les hebben geleerd. Deze werkwoorden gaan niet volgens een regel, – behalve dan dat in het meervoud de persoonsvorm steeds het hele werkwoord is, net zoals bij de andere werkwoorden –, dus de kinderen moeten deze vormen goed in hun hoofd prenten als aparte vormen.

© Sylvia Bacchini

Oefeningen
Er zijn drie werkbladen bij deze les: het eerste werkblad bevat oefeningen met het werkwoord '*hebben*' en het tweede werkblad geeft oefeningen voor '*zijn*'. In het derde werkblad worden oefeningen voor beide werkwoorden gegeven.
Bij de schriftelijke oefeningen laat de leerkracht eerst op het bord aan de hand van voorbeelden zien hoe de persoonsvormen van '*hebben*' en '*zijn*' voor de ott eruitzien. Daarbij kan gewezen worden op de woordstroken met de verschillende vormen. De kinderen maken daarna de schriftelijke oefeningen zelfstandig af.

5.1 Instructie en mondelinge uitleg van de regel / herhaling met visualisering

Rex is erbij en je zegt: Hallo Rex! Kijk eens, **ik heb** een spiegel.
Rex: O, een spiegel, **jij hebt** een spiegel. En waarom **heb jij** een spiegel?
Mijn haar is in de war, ik wil mijn haar kammen. **Ik heb** ook een kam, kijk. *Je kamt je haar terwijl je in de spiegel kijkt.*
Rex: **Jij hebt** mooi haar. Ik wil ook mijn haar kammen. Maar Rex, **jij hebt** toch geen haar.
Rex *een beetje teleurgesteld:* O ja, dat is waar. **Jij hebt** haar, maar ik niet.
Rex wendt zich tot een van de kinderen **Heb jij** haar?
Ja, maar Rex, dat zie je toch, **hij/zij heeft** haar, **hij/zij heeft** bruin/blond/zwart haar.
Je wijst op de kinderen in de klas. **Hij heeft** kort haar en **zij heeft** lang haar. **Zij hebben** allemaal haar.
Rex: Ja, maar ik niet! **Ik heb** wel tanden. *Hij wijst op zijn tanden.*
Ja, ja, **jij hebt** wel tanden, maar **jij bent** een dino, dus **jij hebt** geen haar.
Rex: **Zij hebben** haar en **jij hebt** ook haar, maar ik niet.
Nee, **wij zijn** mensen, **wij hebben** haar, maar jij niet, Rex. **Jij bent** een dino.
Rex *een beetje sip:* Nee, **ik heb** geen haar, **ik ben** een dino.
Maar **jij bent** wel leuk hoor, ook zonder haar.
Rex Echt?
Ja, **jij bent** wel erg leuk, ook zonder haar! *Je wendt je tot de kinderen:* He, dat **is** toch zo, vinden jullie ook niet? Rex **is** leuk, ook al **heeft hij** geen haar! *Kinderen reagere).* Zie je wel, Rex, **jij bent** een dino, dus jij **hebt** geen haar, maar **je bent** wel leuk!
Rex *vrolijk:* Fijn!

Herhaling met visualisering
Je laat de woordstroken zien met het hele werkwoord bovenaan en de persoonsvormen op een rij daaronder. Je leest het hele werkwoord voor en daarna de verschillende persoonsvormen. Moedig de kinderen aan om de vormen na te zeggen. Leg dan uit dat de werkwoorden 'hebben' en 'zijn' heel anders gaan dan de werkwoorden van de vorige les, behalve voor 'wij', 'jullie' en 'zij', dus voor het meervoud, want daarvoor neem je ook het hele werkwoord, net als bij de andere werkwoorden.
Hebben: **ik heb; jij hebt – heb jij; hij heeft; zij heeft, wij hebben; jullie hebben; zij hebben**.
Zijn: **ik ben; jij bent – ben jij; hij is; zij is; wij zijn; jullie zijn; zij zijn.**

Ga met de kinderen na welke zinnen je kunt maken met deze werkwoorden, bijv.
Ik heb een pen en jij hebt een potlood.
Jij hebt lang haar en ik heb kort haar.

© Sylvia Bacchini

Wij hebben tanden en Rex heeft ook tanden.
Jullie zijn kinderen en ik ben volwassen.
Jullie zijn de leerlingen en ik ben de meester/juf.

5.2 mondelinge oefening

Hiervoor haal je Rex erbij en je zegt: Rex we gaan nu oefenen, let goed op, we gaan oefenen. Ik wijs een kind aan en ik zeg iets over het kind en jij zegt dan iets over een ander kind. Ok?
Rex *een beetje onzeker*: Ja, ehh,… goed.
Je pakt de aparte stroken met 'hebben'en met 'zijn' erbij en laat dit zien aan de kinderen. Let op, als je het niet weet, kijk je hier naar de rijen. *(Je wijst een kind aan)* Hij heeft kort haar. En zij *(je wijst een ander kind aan)* …. Ja, nu jij Rex.. *Je wijst op de strook met 'hebben'.*
Rex: Zij heeft lang haar. Goed zo, zij heeft lang haar, lang haar dus. En nu ….*je wijst een ander kind aan* Jij hebt bruin haar. En hij Rex?
Rex: Hij heeft ook bruin haar. Ja goed zo, Rex! Nu kijken we naar de kleren. *Je wijst een kind aan*
Zij heeft een bruine broek, en hij *je wijst naar een ander kind* …. Rex?
Rex: Hij heeft een zwarte broek.
Goed zo. En nu met *'zijn' je wijst op de stroken en daarna op de kinderen:* zij zijn kinderen en *je wijst op Rex* … Rex?
Rex: ik ben een dino!
Heel goed, Rex, jij bent een dino! Heel goed!
Je geeft op deze manier nog meer voorbeelden met 'zijn' en 'hebben' en je moedigt de kinderen aan zelf ook voorbeelden te bedenken.

© Sylvia Bacchini

Les 6. Instructie en oefening met meervoudsvorming van zelfst.nm.woorden

Leerstof
Meervoud van zelfstandige naamwoorden
Regelmatig meervoud: woord => –en; woord eindigt op klinker of -el; -er; -en => –s (’s)
Afwijkende vormen: *kind – kinderen; ei - eieren*
Koppeling lidwoord ‘*de*’ aan meervoud

Leerdoelen
De kinderen leren de meervoudsvorming van zelfstandige naamwoorden met *–en* en met *–s* en leren de afwijkende meervouden van *kind* en *ei* als aparte vormen; ze leren het lidwoord ‘*het*’ en ‘*de*’ en de koppeling van ‘*de*’ aan het meervoud.

Materialen
Rex; een eierdoosje met drie eieren; twee citroenen; drie lepels; twee kiwi’s; een schort voor jezelf en een schort voor Rex.
Een tafel of een groot vel papier met een verdeling in twee vakken, één voor de meervouden op *–en* en één voor de meervouden met *–s*. Woordkaarten met afbeeldingen van één voorwerp en bijbehorende woordkaarten met afbeelding van meerdere exemplaren van hetzelfde voorwerp. Een apart vak is gereserveerd voor de woorden *kind(eren)* en *ei(eren)*.

Toelichting
Keuze van woorden:
Voor deze les zijn de volgende woorden geselecteerd:
Schort – citroen – taart – boek – kast – deur
en:
lepel – vinger – jongen – meisje – koekje – paprika – paraplu – auto – kiwi
En voor afwijkende meervouden:
kind – kinderen; ei – eieren
De kinderen kennen de betekenis van deze woorden, want ze zijn al aangeboden in de taalkringen van de eerste twee weken van Blok 1. Met deze woorden zal de regel van de meervoudsvorming met *–en* en *–s* aangeboden worden. Daarnaast worden als aparte vormen ook het meervoud van *kind* en van *ei* aangeboden, omdat deze woorden in de eerste twee weken aangeboden zijn en ook frequent voorkomen in het gewone taalaanbod.
De woorden zijn zo gekozen dat de meervoudsvorm geen wijziging in de spelling van het grondwoord met zich meebrengt. Bij de instructie en de oefeningen gaat het om deze woorden. De meervoudsvorming van woorden met klinkerwisseling zoals ‘*stad*’ en ‘*dag*’ komen in een latere les aan bod.
De schrijfwijze van het meervoud van woorden op een open klinker, zoals *auto – auto’s* komt in de spellingsles terug. De meervoudsvorming van woorden als *raam* of *banaan* waarbij de schrijfwijze verandering ondergaat, komt hier nog niet aan de orde.

© Sylvia Bacchini

Visualisering

Het is gunstig voor het verduidelijken van de regel om een vorm van visualisering toe te passen tijdens de uitleg. We kunnen verschillende middelen inzetten. Je kunt bijvoorbeeld een tafel in tweeën delen door een strook of lint of een groot vel papier nemen dat in tweeën is verdeeld. Aan de bovenkant (voor de kinderen) ligt een kaart met daarop *–en*, met daaronder bijvoorbeeld de woorden *kast – kasten* met bijbehorende afbeeldingen en boven de andere helft ligt een kaart met *–s* met als voorbeeld: *tafel – tafels*, *koekje – koekjes* en *kiwi – kiwi's*, ook hierbij met bijbehorende afbeeldingen. Deze twee rubrieken dienen dan om de woorden te categoriseren die gebruikt worden voor de uitleg van het meervoud. Bij deze uitleg wordt steeds een woordkaart genomen met de afbeelding van één voorwerp en een woordkaart met de afbeeldingen van drie of meer exemplaren van hetzelfde voorwerp (liever geen twee, om verwarring met dualis-vormen te voorkomen).
Als er gebruik gemaakt wordt van een woordveld met meervouden, kan dat opgehangen worden boven een tafel met thema-voorwerpen (thematafel). Op het woordveld worden aan bijvoorbeeld de linkerkant de *–en*-woorden geschreven en de andere kant de *–s*-woorden, steeds met een plaatje of tekening van het voorwerp, bijvoorbeeld één schort en drie schorten met daarbij *het schort - de schorten*, of *de deur – de deuren*. De kinderen worden uitgedaagd om zelf zoveel mogelijk woorden te bedenken die in het ene dan wel het andere vak horen.
De woorden worden steeds met het bepalende lidwoord aangeboden, de leerkracht wijst erop dat in het meervoud alleen '*de*' gebruikt wordt, ook voor woorden die in het enkelvoud '*het*' hebben, zoals '*schort*' en '*boek*'.
Deze visualisering kan helpen bij het onthouden van de regel. De leerkracht kan steeds aanwijzen op welke letters het woord eindigt en waarom het woord dan in het ene of het andere vak hoort. Kinderen die bij de uitleg handelingen zien verrichten, kunnen de uitleg waarschijnlijk beter begrijpen en beter onthouden doordat er een extra visueel geheugenspoor aangelegd wordt.

Nazeggen

Bij de herhaling na de uitleg (instructie) komen de verschillende vormen steeds terug. De kinderen worden aangemoedigd om deze na te zeggen. Dus met behulp van de verdeling in meervoudkolommen of meervoudvakken noemt de leerkracht de verschillende vormen op en de kinderen zeggen de leerkracht na. Door deze mondelinge herhaling spreken de kinderen de woorden uit en zien ze tegelijkertijd de schriftelijke vorm, wat gunstig is voor het onthouden.

Instructie

De instructie wordt hieronder stap voor stap beschreven. Bij de instructie zorgt de leerkracht ervoor dat de uitgangen van de woordvormen goed benadrukt worden, zodat de kinderen duidelijk kunnen horen hoe het meervoud klinkt. Dit houdt ook in dat de uitgang *-en* (met stemloze /ə/) benadrukt wordt, ook al is dit in het gewone taalgebruik niet het geval.

Oefeningen

Bij de schriftelijke oefeningen laat de leerkracht eerst op het bord aan de hand van twee voorbeeldwoorden zien hoe de meervoudsvorm tot stand komt, dat wil zeggen of het woord tot de *–en*-soort behoort of tot de *–s*-soort en waarom. Vervolgens doet de leerkracht de eerste woorden van de oefeningen voor. De kinderen maken daarna de schriftelijke oefening zelfstandig af. Voor deze oefeningen zijn geen woorden gekozen die in spelling veranderen. Ook komen er geen woorden in voor die eindigen met een open klinker, zoals '*auto*', of '*kiwi*'. De regel voor de spelling met -'s voor het meervoud van dit soort woorden, kunnen het beste in de spellingsles behandeld worden.

© Sylvia Bacchini

Deze oefening is er in drie varianten:
a. voorgedrukt – de kinderen omcirkelen een van de twee of meer alternatieven;
b. als gestructureerde invuloefening – de kinderen vullen de vorm voor het meervoud in, maar de vorm is al gegeven, ze schrijven deze vorm alleen over;
c. als vrije invuloefening – de kinderen vullen zelf het meervoud bij het enkelvoud in.

6.1 Instructie en mondelinge uitleg van de regel / herhaling met visualisering

Je hebt een schort om en voor je liggen op tafel een doosje eieren, twee citroenen, drie lepels en twee kiwi's. Je hebt een schort voor Rex achter je klaarliggen.
Rex: Oh, je hebt een schort om! Wat ga je doen?
Ik ga een taart maken, een taart met citroen. En daarom heb ik een schort om en ik heb vast een paar **lepels** gepakt.
Rex: Mag ik meedoen? Mag ik ook een schort?
Eh ja, ik geloof wel dat we genoeg **schorten** hebben. Ja, ik had toch twee **schorten**? Eh… *je kijkt om je heen, je zoekt het schort* Ja, er zijn twee **schorten**…dat weet ik zeker**, twee schorten**, eh.. o ja, daar, daar is het schort. Eén schort, twee **schorten,** dit is het schort voor jou, Rex. *Je doet Rex het schort om.*
Rex: Mooi, ik heb ook een schort!
Ja, goed Rex en nu … *je maakt het doosje met eieren open en je reageert verrast.* .. oh!
Rex: Wat is er?
Tja, we moeten even tellen. Hebben we genoeg **eieren**?
Rex: genoeg …ei… eien?
He? Nee, Rex, je zegt: **eieren**.
Rex: eiren. Nee, **ei-e-ren**. Één ei, veel **eieren**.
Rex articuleert overdreve): **ei-e-ren**.
Ja, precies. Dat is goed *je telt op je vingers*: **eieren,** één ei, twee, drie **eieren**.
Nu kijk je weer in het doosje: Maar… hebben we genoeg?
Rex: Dan moeten we tellen. Eén ei, twee eien, drie eien.
Nee, nee, je zegt '**eieren**'.
Rex: O ja, **ei-e-ren**. Er zijn drie **ei-e-ren** *hij spreekt dit heel nadrukkelijk uit.*
Oh, dat is niet genoeg. Ik moet vier **eieren** hebben. En drie **citroenen**.
Rex: Kijk er zijn twee citroeneren.
Eh, he? Nee, **citroenen**. Je zegt **citroenen**.
Rex: **citroenen**, niet citroeneren?
Ja, **citroenen.** Er zijn twee **citroenen**. Maar ik moet drie **citroenen** hebben.
Rex: O, dus je hebt niet genoeg **citroenen**?
Nee, ik heb niet genoeg **citroenen** en ook niet genoeg **eieren**.
Rex: Maar je hebt drie lepelen… eh lepeleren.. hoe zeg je dat?
Lepels! Je zegt **lepels**, ik heb drie **lepels**!
Rex: Is dat genoeg?
Ja, drie **lepels** is genoeg.
Rex: En ik zie ook een kiwi! Heb je een kiwi nodig? Ja, ik heb twee **kiwi's** nodig.
Rex: één, twee **kiwi's**, ja, ja, daar is nog een kiwi. Er zijn twee **kiwi's**.

© Sylvia Bacchini

Ja, heel goed, twee **kiwi's**. Maar ik moet nog **citroenen** hebben en **eieren**. Dus ik ga nu de taart niet maken. Misschien morgen, eerst moet ik genoeg spullen hebben. Drie **citroenen** heb ik nodig en vier **eieren**, en drie **lepels** en twee **kiwi's**. Laten we de **schorten** maar afdoen.
Rex *een beetje sip* ja, misschien gaan we morgen een taart maken.
Ok, Rex, misschien morgen.

Herhaling met visualisering
Je biedt steeds een woordkaart met één exemplaar van een voorwerp aan en vervolgens de bijbehorende woordkaart met het meervoud. Eerst komen de volgende woorden aan de beurt: taart; schort; citroen; kast; boek. Je geeft steeds het lidwoord bij het zelfstandige naamwoord, dus het boek – de boeken en het schort – de schorten en je zorgt ervoor dat de aandacht van de kinderen op dit verschil tussen 'het' voor enkelvoud en steeds 'de' voor het meervoud is gericht én op de uitgang van de woorden. Deze woordkaarten leg je in het vak waar '–en' boven staat. Vervolgens komen de volgende woorden aan bod: lepel; vinger; beker; jongen; meisje; koekje. Je geeft aan dat de laatste lettergrepen van de woorden bepalend zijn voor de uitgang –en of –s, dus –el, -er en –en krijgen een –s en alle woorden die op –je eindigen. Deze woorden komen in het andere vak, dat waar '–s' boven staat. Ook de woordkaarten met kiwi's en met paprika's komen in dat vak. Je legt uit dat deze woorden op een klinker eindigen en daarom ook –s krijgen.
Dan zijn er twee woordkaartparen over, die met 'kind-kinderen' en met 'ei-eieren'. Je legt uit dat dit speciale gevallen zijn, heel bijzonder, want ze gaan anders. Je laat het enkelvoud en het meervoud zien, met de lidwoorden, spreekt ze uit en laat de kinderen dit nazeggen. Dan leg je de kaarten paar aan paar op het aparte vel papier.
Als beide rijen zijn neergelegd, worden deze nog eens nagelopen, de kinderen zeggen de woorden met het meervoud na. Je wijst uitdrukkelijk op het verschil tussen de '–en'- en de' –s'- meervoudvorm en op het lidwoord dat altijd 'de' is voor het meervoud.

6.2 mondelinge oefening 1

Je hebt twee stapels van steeds een paar bij elkaar horende woordkaarten omgekeerd voor je liggen, één stapel met woordkaarten met één exemplaar van een voorwerp afgebeeld en een stapel met steeds de bijbehorende woordkaart met meer exemplaren van dat voorwerp. De volgende woorden komen in aanmerking: schrift; wolk; worst; kring; gang; stoel; doek; plank; vrouw; tong; broodje; drankje; rietje; meester; kopje; mixer; toetje; ijsje; appel; snoepje; kind; ei.
Je pakt nu steeds een kaart van de ene stapel en tegelijkertijd een kaart van de andere stapel. Je benoemt de woorden: het schrift en dit zijn … de schriften. Je benadrukt het lidwoord en de uitgang van het meervoud. Vervolgens vraag je aan de kinderen waar de kaarten moeten, bij de –en rij of de –s rij? Zo ga je de twee stapels af. Dan worden alle kaarten weer weggehaald en weer in twee bij elkaar horende stapels gelegd. Nu mag steeds één van de kinderen een woordkaart van de ene stapel en een woordkaart van de andere stapel pakken en benoemen. Vervolgens beslist het kind waar de woordkaarten moeten of de kinderen bespreken samen waar de woordkaarten moeten.

© Sylvia Bacchini

Dat er steeds twee bij elkaar horende woordkaarten zijn, dwingt de kinderen tot het uitspreken van het enkelvoud met het lidwoord erbij. Zo herhalen ze steeds dat het lidwoord ‘het’ alleen voor het enkelvoud geldt en dat in het meervoud alleen het lidwoord ‘de’ gebruikt wordt. Je wijst de kinderen nog eens hierop.

6.3 mondelinge oefening 2

De kinderen spelen in drie- of viertallen memory met de woordkaarten. Ze moeten de enkelvoud-kaart bij de meervoud-kaart van hetzelfde voorwerp zoeken. Als ze de kaarten omdraaien, moeten ze de woorden benoemen. Wie de meeste juiste combinaties heeft gevonden, heeft gewonnen. Dit wordt aan het eind bekeken en dan worden de woorden nog eens benoemd.

6.4 mondelinge oefening 3

De kinderen spelen in tweetallen met de woordkaarten. Ze hebben de stapel met de meervoudkaarten tussen hen inliggen. De kaarten liggen omgekeerd. Een van de kinderen pakt steeds een kaart en benoemt het enkelvoud met het lidwoord erbij. Het andere kind moet het meervoud noemen. Als dat goed is, mag het kind dat het meervoud heeft genoemd de kaart houden en een volgende kaart benoemen. Dit moet met enige snelheid gedaan worden. Ze gaan net zo lang door tot alle kaarten op zijn en tellen dan wie de meeste kaarten heeft. Vervolgens draaien ze de rollen om.
Een variant is dat één van de kinderen alleen pakt en eventueel het woord noemt en het andere kind steeds het woord herhaalt en het meervoud zegt. Deze variant is geschikt als het ene kind veel verder is met de Nederlandse woordenschat dan het andere kind.

6.5 schriftelijke oefening

Woorden die in het meervoud niet veranderen in spelling:
De kinderen hebben het werkblad met de oefeningen voor zich. In deze oefeningen komen alleen woorden voor die in het meervoud niet veranderen van spelling.
Ga naar het bord en laat de eerste variant zien. Wijs op de laatste lettergreep van de woorden en ga met de kinderen na of het woord een meervoud met ‘-en’ heeft of met –s. Maak dan met de kinderen de eerste items. De kinderen maken vervolgens de oefening zelfstandig af.
Bij de tweede variant wijs je op de keuzemogelijkheden. Je doet het eerste woord voor en vervolgens maken de leerlingen de rest zelfstandig.
Bij de derde variant moeten de leerlingen zelf de meervoudsvorm invullen.

© Sylvia Bacchini

Les 7. Instructie en oefening met verkleinwoorden

Leerstof
Verkleinwoorden.
Gewone vormen: woord + -je; woord + -tje:
Lidwoorden.
Bepaald lidwoord: *de* – *het* (enk.); *de* (mv.)
Onbepaald lidwoord: *een*
Koppeling lidwoord '*het*' aan verkleinwoord

Leerdoelen
De kinderen leren de vorming van verkleinwoorden van zelfstandige naamwoorden met *–je* en met *–tje* , waarbij de spelling niet verandert. Ze leren het gebruik van het bepaalde en het onbepaalde lidwoord.

Materialen
Rex. Een tafel met een verdeling in twee vakken, één voor de verkleinwoorden met *–je* en één voor de verkleinwoorden met *–tje*. De volgende voorwerpen zitten in een doos die onder tafel staat: een gewone klok en een klein klokje (geen horloge), een miniatuurkastje, een grote fles en een klein flesje, een groot boek en een heel klein boekje, een groot mes en een heel klein mes, een schort en een klein poppenschortje, een grote en een kleine beer, een grote lepel en een klein lepeltje, een miniatuurstoeltje, een gewone schoen en een heel klein poppenschoentje. De doos staat aan de kant van Rex en aan je linkerkant staat nog een emmer met daarin een heel klein emmertje, een groot ei en een klein ei.
Woordkaarten met afbeeldingen van de respectievelijke voorwerpen en bijbehorende woordkaarten met de afbeelding van hetzelfde voorwerp, maar dan zeer klein.

Toelichting
Keuze van woorden
Voor deze les zijn de volgende woorden geselecteerd:
Klok – kast – fles – boek – mes – schort
en:
beer – lepel – stoel – schoen – emmer – ei
Bijna alle woorden van deze rijen zijn bekend, want ze zijn al aangeboden in de taalkringen van de eerste twee weken van Blok 1. Alleen *beer* is nog niet aangeboden, maar is toch gekozen, omdat dit woord voor de regel van de vorming van het verkleinwoord een goed voorbeeld is en ook frequent voorkomt.
Met deze woorden zal de regel van de vorming van het verkleinwoord aangeboden worden.
Daarnaast worden ook in samenhang daarmee de bepaalde lidwoorden *de* en *het* aangeboden en het onbepaalde lidwoord *een*.
Voor het verkleinwoord komt er achter de woorden van de eerste rij *–je* achter het zelfstandig naamwoord te staan en voor de tweede rij *–tje*.

© Sylvia Bacchini

Andere vormen van het verkleinwoord, zoals met de uitgang *–metje, -retje* of *–petje* (bijv. *kom – kommetje, kar – karretje,* of *pop – poppetje*) of met andere uitgangen, zoals *–pje* of *–kje* (bijv. *raam – raampje* of *koning – koninkje*), komen later aan de orde. Dat geldt ook voor verkleinwoorden van zelfstandige naamwoorden die op een klinker eindigen (*auto – autootje*), of met een klinkerverandering gepaard gaan (*pad – paadje; glas – glaasje)*.
Bij de uitleg wordt gebruik gemaakt van de zin "*die is wel heel klein!*" of "*dat is wel heel klein!*". Deze zinnen spreekt Rex uit, maar ze worden niet verder geanalyseerd in de uitleg. Dat geldt ook voor de zin: "*En dan heb ik hier…."* . Het zijn dus hier zogenaamde 'chunks', vaste zinnen die de kinderen als geheel aangeboden krijgen.

Visualisering
Het is gunstig voor het verduidelijken van de regel om een vorm van visualisering toe te passen tijdens de uitleg. Bij de regel voor de vorming van het verkleinwoord kunnen we het beste gebruik maken van voorwerpen, namelijk zeer kleine exemplaren, bijvoorbeeld Playmobil- of Lego-onderdelen. Daarnaast gebruiken we woordkaarten waar de voorwerpen op afgebeeld staan, één woordkaart voor het normale exemplaar en één woordkaart voor het kleine voorwerp. Vervolgens kunnen tijdens de uitleg deze woordkaarten gerubriceerd worden in twee vakken. Dit kan op een groot vel papier dat na de uitleg opgehangen wordt, of de tafel waar de kinderen omheen zitten kan in twee vakken verdeeld worden door een streep of een lint.
Op deze manier komt er een extra visueel element bij de uitleg, want de kinderen horen de uitleg en zien tegelijkertijd hoe de verschillende vormen in de vakken ingedeeld worden. Doordat de kinderen handelingen zien verrichten tijdens de uitleg, kunnen ze waarschijnlijk de uitleg beter begrijpen en beter onthouden.

Nazeggen
Bij de herhaling na de uitleg komen de verschillende vormen steeds terug. De kinderen worden aangemoedigd om deze na te zeggen. Dus met behulp van de verdeling in vakken noemt de leerkracht de verschillende vormen op en de kinderen zeggen dit steeds na. Door deze mondelinge herhaling spreken de kinderen de woorden uit en zien ze tegelijkertijd de schriftelijke vorm, wat gunstig is voor het onthouden. Bovendien oefenen ze zo op een ongedwongen wijze de uitspraak van de verkleinwoorden.

Instructie
De instructie wordt hieronder stap voor stap beschreven. Bij de instructie zorgt de leerkracht ervoor dat de uitgangen van de woordvormen goed benadrukt worden, zodat de kinderen duidelijk kunnen horen hoe het verkleinwoord klinkt. Dit houdt in dat de uitgang *–je* en *– tje* (met stemloze /ə/) benadrukt wordt, ook al is dit in het gewone taalgebruik niet het geval. Dit geldt ook voor het lidwoord *de*, met de stemloze /ə/, dat duidelijk en met nadruk uitgesproken wordt. Het lidwoord *het* wordt uitgesproken als /het/, dus niet met een stemloze /ə/, ook al zal in het gewone taalgebruik dit lidwoord meestal als *'t* (/ət/) klinken. Het lidwoord *een* moet uitgesproken worden als /ən/, dus wel met een stemloze /ə/, maar evengoed met nadruk, wat in het gewone taalgebruik eigenlijk niet hoort. Voor de uitleg van de regel is het echter van belang dat de kinderen juist die uitgangen en vormen die in het gewone taalgebruik nauwelijks opgemerkt worden, goed horen. Door deze te benadrukken vestigen wij de aandacht van de kinderen op deze uitgangen en vormen. Daarom moeten in deze instructie de lidwoorden en verkleinwoorden duidelijk te horen zijn en dientengevolge wijkt de uitspraak enigszins af van wat gebruikelijk is.

© Sylvia Bacchini

Oefeningen
Bij de schriftelijke oefeningen laat de leerkracht eerst op het bord aan de hand van twee voorbeeldwoorden zien hoe het verkleinwoord tot stand komt, dat wil zeggen of het woord tot de *–je*-soort behoort of tot de *–tje*-soort en waarom. Voor de eerste oefeningen zijn geen woorden gekozen die in spelling veranderen, zoals woorden die op een klinker eindigen. Vervolgens doet de leerkracht de eerste woorden van de oefeningen voor. De kinderen maken daarna de schriftelijke oefening zelfstandig af. Deze oefening is er in drie varianten:
a. voorgedrukt – de kinderen omcirkelen een van de twee of meer alternatieven;
b. als gestructureerde invuloefening – de kinderen vullen de vorm voor het meervoud in, maar de vorm is al gegeven, ze schrijven deze vorm alleen over;
c. als vrije invuloefening – de kinderen vullen zelf het meervoud bij het enkelvoud in.

7.1 Instructie en mondelinge uitleg van de regel met visualisering / herhaling

Aanbieding met visualisering
Ga zitten met Rex. Rex kijkt onder tafel en wendt zich ongeduldig tot jou.
Rex: Je hebt een doos, wat zit erin? Wat zit in de doos? Wat zit erin? Mag ik kijken?
Nou Rex, even wachten, rustig, even wachten. Ik pak **de** doos. Let op.
Rex *weer ongeduldig* Wat zit erin, wat zit in de doos?
Maak de doos open. Nou Rex, kijk, **een** doos met allerlei dingen en die gaan we eens bekijken. Nou … **dan heb ik hier** .. *Pak de klok uit de doos en leg hem op tafel.*
Rex: **Een klok**!
Ja heel goed, **een klok**. En dan heb ik hier… *Pak het kleine klokje uit de doos.*
Rex: Oh, die is wel heel klein!
Ja, Rex, dat is **een klokje**. **Een klok** en **een klokje**. *Spreek 'een' en 'klokje' nadrukkelijk uit.*
Rex: **een klok, een klokje**.
Ja, heel goed. **Een klok** en **een klokje**. *Pak het miniatuurkastje uit de doos.*
Kijk, **dan heb ik hier**….
Rex: Oh, die is wel heel klein!
Ja, Rex, dat is **een kleine kast**, **een kastje**.
Rex *hij wijst op een kast in de klas:* Dat is **een grote kast**. En dit is **een kleine kast**.
Ja Rex, heel goed. Het is **een kastje**, **een heel kleine kast**, **een kastje**.
Spreek 'een' en 'kastje' nadrukkelijk uit. Wijs op de kast in het lokaal. En dat is **een kast**.
Haal nu de grote fles en vervolgens het flesje uit de doos. En **dan heb ik hier**… **een fles**.
En hier … **een flesje**.
Rex: Oh die is wel heel klein!
Ja, **een grote fles en een kleine fles, een flesje** *Spreek 'een' en 'flesje' nadrukkelijk uit. Bied steeds op deze manier het grote voorwerp en het kleine voorwerp aan en benoem ze: boek, mes en schort. Herhaal ook de zin "dan heb ik hier.."*
De volgende woorden komen daarna bod: beer; lepel; stoel; schoen; emmer; ei. Als de kleine beer tevoorschijn komt, reageert Rex
Rex: "Oh, die is wel heel klein! **Een beertje**, oh wat een lief **beertje**. *Rex houdt het beertje tegen zich aan*.

© Sylvia Bacchini

Ja, dat is **een beertje, een klein beertje**, houd **het beertje** maar vast. En **dan heb ik hier** … ” *Je vervolgt met de lepel, het stoeltje, dat je vergelijkt met een stoel in het lokaal en het schoentje dat je vergelijkt met je eigen schoen. Dan wijst Rex erop dat er nog een emmer staat en je reageert verrast:*
Ja, kijk, nog **een emme**r!
Rex: Wat zit er in **de emmer**? Wat zit erin?
Vervolgens ga je op dezelfde wijze de grote emmer en de kleine emmer en het grote ei en het kleine ei benoemen.

Nu bied je steeds een woordkaart met een afbeelding van een voorwerp aan en vervolgens de bijbehorende woordkaart met het verkleinde voorwerp. Eerst komen de volgende woorden aan de beurt: klok; kast; fles; boek; mes; schort. Je geeft steeds het lidwoord bij het zelfstandige naamwoord, dus de klok – het klokje en het boek – het boekje. Je zorgt ervoor dat de aandacht van de kinderen op dit verschil tussen ‘de’ voor de gewone vorm en ‘het’ voor het verkleinwoord is gericht .
Luister goed, het is **de kl**ok, maar **het klokje**, **de ka**st, maar **het kastje**.
Deze woordkaarten leg je in het vak waar ‘–je’ boven staat. Bij elke woordkaart herhaal je het lidwoord: de fles, maar het flesje. Je licht toe: Kijk, deze woorden gaan met –je achter het woord. **Klokje**, dus **klok** met – **je**. **Kastje**, **kast** met – **je**, **fles, flesje**, etc... .

Herhaling
Als beide rijen zijn neergelegd, worden deze nog eens nagelopen, de kinderen zeggen de woorden met het verkleinwoord na. Je wijst nadrukkelijk op het verschil tussen ‘de- en ‘het’ en op – tje achter de ‘er’, de ‘el’, de ’en’ en op het speciale geval ‘ei’ – ‘eitje’ .

7.2 mondelinge oefening 1

Je hebt twee stapels van steeds een paar bij elkaar horende woordkaarten omgekeerd voor je liggen, één stapel met woordkaarten met een gewoon voorwerp afgebeeld en een stapel met steeds het kleine voorwerp. De volgende woorden komen in aanmerking: klok; fles; boek; mes; schort; beer; lepel; stoel; emmer; schoen; ei; schrift; wolk; worst; plank; peer; mixer; appel; deur; tas; jas; laars; tafel; beker; vork; zak; kraan; vis.
Je pakt nu steeds een kaart van de ene stapel en tegelijkertijd een kaart van de andere stapel. Je benoemt de woorden: het schrift en dit is een schriftje. Je benadrukt het lidwoord en de uitgang van het verkleinwoord. Vervolgens vraag je aan de kinderen waar de kaarten moeten, bij de –je rij of de –tje rij? Zo ga je de twee stapels af. Dan worden alle kaarten weer weggehaald en weer in twee bij elkaar horende stapels gelegd. Nu mag steeds één van de kinderen een woordkaart van de ene stapel en een woordkaart van de andere stapel pakken en benoemen. Vervolgens beslist het kind waar de woordkaarten moeten of de kinderen bespreken samen waar de woordkaarten moeten. De kinderen moeten steeds bij beide woordkaarten het lidwoord erbij noemen. Je wijst de kinderen nog eens hierop.

© Sylvia Bacchini

7.3 mondelinge oefening 2

De kinderen spelen in drie- of viertallen memory met de woordkaarten. Ze moeten de kaart met het grote voorwerp zoeken bij de kaart met het verkleinwoord. Als ze de kaarten omdraaien, moeten ze de woorden met het lidwoord benoemen. Wie de meeste juiste combinaties heeft gevonden, heeft gewonnen. Dit wordt aan het eind bekeken en dan worden de woorden met het lidwoord nog eens benoemd.

7.4 mondelinge oefening 3

De kinderen spelen in tweetallen met de woordkaarten. Ze hebben de stapel met de kleine voorwerpen tussen hen inliggen. De kaarten liggen omgekeerd. Een van de kinderen pakt steeds een kaart en benoemt het gewone woord met het lidwoord erbij. Het andere kind moet het verkleinwoord noemen met het lidwoord (dat dus steeds ‘het’ is). Als dat goed is, mag het kind dat het verkleinwoord heeft genoemd de kaart houden en een volgende kaart benoemen. Dit moet met enige snelheid gedaan worden. Ze gaan net zo lang door tot alle kaarten op zijn en tellen dan wie de meeste kaarten heeft. Vervolgens draaien ze de rollen om.
Een variant is dat één van de kinderen alleen pakt en eventueel het woord noemt en het andere kind steeds het woord herhaalt en het verkleinwoord zegt. Deze variant is geschikt als het ene kind veel verder is met de Nederlandse woordenschat dan het andere kind.

7.5 schriftelijke oefening

Verkleinwoord:
De kinderen hebben het werkblad met de oefeningen voor zich.
Ga naar het bord en laat de eerste variant zien. Wijs op de laatste lettergreep van de woorden en ga met de kinderen na of het woord een verkleinwoord heeft met – je of met –tje. Maak dan met de kinderen de eerste items. De kinderen maken vervolgens de oefening zelfstandig af.
Bij de tweede variant wijs je op de keuzemogelijkheden. Je doet het eerste woord voor en vervolgens maken de leerlingen de rest zelfstandig.
Bij de derde variant moeten de leerlingen zelf de verkleinvorm invullen.

Lidwoord:
Bij dit werkblad gaat het bij sommige onderdelen om het lidwoord bij het woord, dus ‘het’ bij het verkleinwoord, ook al is het gewone woord met ‘de’. Ga naar het bord en laat de eerste variant zien. Wijs de kinderen op het lidwoord en ga met de kinderen na of het om een woord gaat dat ‘de’ heeft of dat ‘het’ heeft. Wijs dan op het verkleinwoord en dat dit altijd ‘het’ heeft. Maak dan met de kinderen de eerste items. De kinderen maken vervolgens de oefening zelfstandig af.

© Sylvia Bacchini

Les 8. Instructie en oefening met bezit. voornaamwoorden

Leerstof
Bezittelijke voornaamwoorden
mijn – jouw
Aanwijzend voornaamwoord, zelfstandig gebruikt
dit is mijn jas – dat is jouw jas.

Leerdoelen
De kinderen leren de bezittelijke voornaamwoorden *mijn* en *jouw*. Ook leren ze aanwijzende voornaamwoorden, zelfstandig gebruikt (dit is../dat is..).

Materialen
Rex. Een tafel met daarnaast, op een kruk bijvoorbeeld, een hoed, twee tassen, één van Rex en een van de leerkracht. In die van de leerkracht zit een boek, in die van Rex een bal. Op de tassen staan de respectievelijke namen. Rex heeft een pet op.

Toelichting
Keuze van woorden
Voor deze les zijn de volgende woorden geselecteerd:
pet – hoed – tas – boek
Deze woorden zijn allemaal bekend bij de kinderen, want ze zijn al aangeboden in de taalkringen van de eerste twee weken van Blok 1. Met deze woorden zal het bezittelijke voornaamwoord (*mijn – jouw*) aangeboden worden.
Alleen de benadrukte vorm wordt aangeboden. De niet-benadrukte vorm (voor de 2e persoon: *je*) komt later aan de orde.
Daarnaast worden ook in samenhang daarmee het aanwijzende voornaamwoord (zelfstandig gebruikt) aangeboden (*dit is… / dat is….*).

Visualisering
Het is gunstig voor het verduidelijken van de regel om een vorm van visualisering toe te passen tijdens de uitleg. Bij de aanbieding van het bezittelijk voornaamwoord maken we gebruik van voorwerpen en bij de herhaling ook. Op deze manier komt er een visueel element bij de uitleg, want de kinderen horen de uitleg en zien tegelijkertijd handelingen verrichten tijdens de uitleg.

Nazeggen
Bij de herhaling na de mondelinge uitleg komen de verschillende vormen weer terug. Met behulp van Rex worden de zinnen voorgezegd. De kinderen worden aangemoedigd om deze na te zeggen. Door deze mondelinge herhaling spreken de kinderen de woorden uit en zien ze tegelijkertijd de schriftelijke vorm, wat gunstig is voor het onthouden. Bovendien oefenen ze zo op een ongedwongen wijze de uitspraak.

© Sylvia Bacchini

Instructie
De instructie wordt hieronder stap voor stap beschreven. Bij de instructie zorgt de leerkracht ervoor dat de bezittelijke voornaamwoorden benadrukt worden, zodat de kinderen deze duidelijk kunnen horen.

Oefeningen
Bij de schriftelijke oefeningen laat de leerkracht eerst op het bord aan de hand van twee voorbeeldwoorden zien hoe de oefening gemaakt moet worden. Vervolgens doet de leerkracht het eerste of de tweede eerste items voor. De kinderen maken daarna de schriftelijke oefening zelfstandig af. Deze oefening is er in drie varianten:
a. voorgedrukt – de kinderen omcirkelen een van de twee of meer alternatieven;
b. als gestructureerde invuloefening – de kinderen vullen de woorden in, maar het woord is al gegeven, ze schrijven dit alleen over;
c. als vrije invuloefening – de kinderen vullen zelf het juiste woord in.
Daarna volgen de schriftelijke oefeningen voor de vervoeging van het werkwoord '*hebben*' (ott). De leerkracht doet eerst voor hoe de vervoeging van *hebben* gaat. De kinderen maken daarna de oefeningen zelfstandig af.

8.1 Instructie en mondelinge uitleg van de regel met visualisering / herhaling

Aanbieding met visualisering
Rex heeft een pet op en je vraagt: Hallo Rex! Is **dat jouw pet**? Wat een mooie pet!
Rex: Ja, **dit is mijn pet.** *Hij pakt de pet.* **Mijn pet. Dit is mijn pet.** Heb jij een pet?
Ik? Nee, nee, ik heb een hoed. *Je pakt de hoed en zet hem op***.** Kijk, **dit is mijn hoed.**
Rex: Wat een mooie hoed! **Dat is jouw hoed**.
Ja, ik heb een hoed. *Je legt de hoed naast de pet en zegt, terwijl je de voorwerpen aanwijst:*
Dit is mijn hoed en **dat is jouw pet**. En.. kijk, hier is … een tas! *Je pakt de tas met de naam van Rex erop.*
Rex: Wat een mooie tas! Is dat **jouw tas?**
Eh.., nou Rex, ik zie hier… **jouw** naam, kijk, **dit is jouw tas**. Kijk maar, dit is **jouw naam**.
*Rex: Oh, **dat is mijn naam. Dat is mijn tas. Mijn tas.** Heb jij ook een tas?*
Ja, hier kijk, hier is nog een tas. **Dit is mijn tas**, kijk maar, **dit is mijn naam**. *Wijs op de tas van Rex en daarna op die van jou.* Ja, dat is niet mijn tas, maar **dit is mijn tas**.
Rex: Ja, **dat is jouw tas** en **dit is mijn tas**. *Rex voelt een bobbel in zijn tas.* Rex: Maar er zit iets in **mijn tas**.
Je voelt ook aan de tas en je zegt: Ja, Rex, er zit iets in **jouw tas**. Kijk, een bal. Wat een mooie bal! Is dat **mijn bal**?
Rex: Nee, dit is niet jouw bal, dit is **mijn bal**.
Heb jij een bal, Rex?
Rex: Ja, **ik heb** een bal, dit is **mijn bal.** *Rex voelt ook aan jouw tas en zegt:* Maar ik voel iets, in **jouw tas**. In **jouw tas** zit ook iets.
Jij voelt ook in je tas en zegt: Ja, kijk, ik heb een boek.
Rex: Heb jij een boek?
Ja, **dit is mijn boek**.

© Sylvia Bacchini

Rex: Wat een mooi boek! **Dat is jouw boek**.
Ja, **dit is mijn boek** en **dat is jouw bal** en **dat is jouw tas** en **dit is mijn tas.**
Rex: En **jij hebt** ook **een hoed**.
Ja, **dit is mijn hoed** en **dat is jouw pet**.

Herhaling
Wend je nu tot de kinderen en vraag aan elk kind: **Is dit jouw hoed/jouw tas/jouw boek?** Daarbij wijs je steeds je eigen hoed, tas of boek aan. Het antwoord moet zijn: **Nee, dat is niet mijn hoed/tas/ boek, dat is jouw hoed/tas/boek.** Als dat niet lukt, doet Rex het eerst voor. Je vraagt aan Rex: **Is dit jouw tas?** En Rex zegt: **Nee, dat is niet mijn tas, dat is jouw tas**. Zo ga je alle kinderen af tot alle kinderen zijn geweest, maar bij elk kind dat het nog niet kan zeggen, doet Rex het voor. Dus de kinderen moeten zich op hun gemak voelen en niet gedwongen worden de zin te herhalen als ze er nog niet aan toe zijn.
Je herhaalt alleen de zinnen met: **'dit/dat is… mijn/jouw…'** en niet de zinnen met: '**Heb jij een** .. ? ' Die zinnen worden alleen schriftelijk geoefend.

8.2 mondelinge oefening 1

De kinderen zitten in een groepje om een tafel en op de tafel liggen voorwerpen van de kinderen, bijvoorbeeld een schrift, een muts, een want, een sjaal, een pen etc. Dan wordt er een doek over de tafel gelegd en ieder kind moet onder de doek voelen of het zijn / haar muts o.i.d. kan voelen. Dan moet het kind de muts tevoorschijn trekken. De anderen vragen: 'is dat jouw muts?' Het kind antwoordt dan met 'ja, dat is mijn muts.' Of: 'nee, dat is niet mijn muts.' De leerkracht modelt dit, door dit voor te doen met zijn / haar eigen muts of sjaal of handschoenen. Er kunnen vervolgens voorwerpen aan toegevoegd worden die van de kinderen zijn, bijvoorbeeld: een boek, broodtrommel, potlood etc.

8.3 mondelinge oefening 2

Op vierkante kaarten maken kinderen een tekening van één voorwerp. Het moet steeds iets van henzelf zijn, bijvoorbeeld hun muts of hun jas. Ze gaan nu in viertallen of zestallen om een tafel zitten en ze leggen de vierkanten omgekeerd op tafel. Om de beurt draaien ze een kaart om en zeggen dan: Dit is niet mijn muts. Ze vragen aan degene die tegenover hen zit, maar de kaart niet mag zien: Is dit jouw muts? De ander moet zeggen: mijn muts is rood, of rond of iets dergelijks. Degene die de kaart heeft, moet dan zeggen: dit is niet jouw muts en de kaart weer terugleggen. Als het wel de kaart van de ander is, moet hij/zij uiteraard zeggen: dit is jouw muts en dan mag degene de kaart hebben. Degene die het snelst zijn/haar eigen voorwerpen bij elkaar heeft, heeft gewonnen. Dit spel werkt het beste als de kinderen al wat eigenschappen kunnen benoemen van hun voorwerp en als er met tekeningen van verschillende voorwerpen gewerkt wordt. Als er kinderen bij zijn die al wat verder zijn met het Nederlands, dan kunnen ze samenspelen met kinderen die nog niet veel kunnen zeggen en elkaar helpen.

© Sylvia Bacchini

8.4 mondelinge oefening 3

De kinderen spelen in tweetallen met de bovengenoemde kaarten. Ze hebben ieder een stapeltje met kaarten van hun eigen voorwerpen omgekeerd voor hen liggen. Om de beurt pakken ze een kaart van de stapel en dan zeggen ze: mijn bloeber is rood. Of: mijn bloeber doe ik op mijn hoofd. Of: mijn bloeber is van papier. De ander moet dan raden wat het is en mag vragen stellen: is jouw bloeber een muts? Als de ander het goed heeft geraden, mag hij/zij de kaart houden. Diegene met de meeste kaarten aan het eind heeft gewonnen.
Voor ‘bloeber’ mag een ander woord worden gekozen, want misschien betekent dit in een andere taal wel iets geks. Je kunt dus ook kiezen voor ‘blabla’ of iets dergelijks.
Kinderen die al verder zijn kunnen dit in tweetallen spelen. Kinderen die nog niet zo ver zijn, kunnen bijvoorbeeld in een tweetal tegen een ander tweetal spelen, waarbij telkens een gemengd tweetal gevormd wordt wat Nederlandse taalvaardigheid betreft, zodat ze elkaar kunnen helpen.

8.5 schriftelijke oefening

Dit is.. / dat is… / mijn – jouw
De kinderen hebben het werkblad met de oefeningen voor zich. Wijs op de categorieën en doe de eerste items voor. De kinderen maken vervolgens de oefening zelfstandig af.
Bij de tweede variant wijs je op de keuzemogelijkheden. Je doet het eerste item voor en vervolgens maken de leerlingen de rest zelfstandig.
Bij de derde variant moeten de leerlingen zelf de juiste vorm invullen.

Ik heb/ jij hebt/ heb jij?/ hij heeft/zij heeft/ wij hebben/ jullie hebben/ zij hebben
Bij dit werkblad gaat het om de vervoeging van ‘hebben’ voor de ott. Wijs de kinderen op de keuzes in de eerste variant en het persoonlijk voornaamwoord waar ze op moeten letten. Ook moeten ze letten op het vraagteken, want in een vraag verliest de 2e persoon (‘jij’) de eind –t. Maak dan met de kinderen de eerste items. De kinderen maken vervolgens de oefening zelfstandig af.

© Sylvia Bacchini

Les 9. Instructie en oefening met vervoeging van werkwoorden

Leerstof
Ott van de werkwoorden *gaan, staan, doen* en *zien.*

Leerdoelen
De kinderen leren de ott van werkwoorden die een afwijkende vorm hebben, namelijk: *doen*, *gaan*, *staan* en *zien* (enkv. en meerv.).

Materialen
De kinderen leren de ott van werkwoorden die een afwijkende vorm hebben, namelijk: *doen*, *gaan*, *staan* en *zien* (enkv. en meerv.).

Toelichting
Keuze van woorden
Voor deze les zijn de volgende werkwoorden geselecteerd:
gaan – staan – doen – zien
De kinderen kennen deze woorden, want deze zijn al eerder aangeboden in de taalkringen van Blok 1. De verschillende vormen voor de ott van deze werkwoorden worden in deze les aangeboden, waarbij de nadruk ligt op het feit dat deze werkwoorden de stam niet vormen door *-en* weg te laten, maar op een enigszins afwijkende manier, namelijk door de laatste *-n* weg te laten. De kinderen hebben al eerder geoefend met de vormen van het werkwoord in de ott, maar deze werkwoorden krijgen hier speciale aandacht vanwege deze iets andere manier om de stam te vormen.

Visualisering
Het is gunstig voor het verduidelijken van de regel om een vorm van visualisering toe te passen tijdens de uitleg. Hiervoor komen verschillende middelen in aanmerking. Bij de werkwoorden *gaan* en *staan* kunnen we gebruikmaken van een woordstrook met een dubbele vouw. Elk werkwoord wordt op een strook dun karton geschreven met een vouwlijn na de stam eind-n. Bij de instructie worden voor de werkwoordsvormen van de 1e persoon enkelvoud eerst de *–n* -uitgang weggevouwen en daarna nog eens de laatste klinker bij *gaan* en *staan* waardoor duidelijk wordt wat de stam is van het werkwoord. Bij de visualisering van de vormen van de werkwoorden '*doen*' en '*zien*' komt er alleen een vouw voor de eind-*n*.
Dan laat de leerkracht zien dat voor de vormen van het enkelvoud, dus voor '*ik*', '*jij*' en '*hij*' of '*zij*' deze stam geldt. Voor '*jij*' en '*hij*' of '*zij*' komt er dan een *–t* achter die stam, met verdubbeling van de klinker voor *gaan* en *staan*.
Bij de vormen voor '*wij*', '*jullie*' en '*zij*' kan de strook weer teruggevouwen worden, zodat duidelijk is dat het hele werkwoord voor de meervoudsvormen gebruikt wordt.
De visualisering kan ook met losse letters uitgevoerd worden of via het digibord.

Nazeggen
Bij de herhaling na de demonstratie met Rex komen de verschillende vormen weer terug. De kinderen worden aangemoedigd om deze na te zeggen. Hierbij laat de leerkracht ook via de woordstroken of via het digibord de geschreven vormen zien, zowel die voor het enkelvoud als die voor het meervoud.

© Sylvia Bacchini

Door deze mondelinge en schriftelijke herhaling spreken de kinderen de woorden uit en zien ze tegelijkertijd de schriftelijke vorm, wat gunstig is voor het onthouden. Bovendien oefenen ze zo op een ongedwongen wijze de uitspraak.

Instructie
De instructie, in de vorm van een korte demonstratie met Rex in de hoofdrol, wordt hieronder beschreven. Bij de instructie zorgt de leerkracht ervoor dat de werkwoordsvormen goed benadrukt worden, zodat de kinderen duidelijk kunnen horen hoe het werkwoord klinkt. Dat houdt ook in dat de uitgang *–n* met nadruk wordt uitgesproken, ook al is dit in het gewone taalgebruik niet gebruikelijk.

Oefeningen
Er zijn verschillende schriftelijke oefeningen bij de werkbladen ingevoegd. Eerst met de werkwoorden van deze les en daarna komen ook de werkwoorden die al eerder aangeboden zijn, in de oefeningen aan bod. Op die manier oefenen de leerlingen met verschillende werkwoorden de persoonsvormen.

9.1 Instructie via demonstratie met Rex / herhaling

Rex heeft zijn hondje Roxie voor zich staan.
Hallo Rex, je hebt jouw hondje meegenomen, **zie ik**.
*Rex: Ja, Roxie, mijn hondje Roxie. Hij **is** heel knap. **Hij doet** precies wat ik **zeg**.*
O ja?
Rex: Ja, ik zeg iets en dan **doet hij** het.
Ja? Wat dan?
Rex: Kijk maar *tegen het hondj)* lig! Lig! *je laat snel het hondje liggen*. Rex *trots:* **Zie je** wel, hij ligt! Hij ligt als ik zeg: lig!
O ja, **ik zie** het. Hij ligt. En wat kan hij nog meer **doen**?
Rex: Let op! *weer tegen het hondje* **Sta, sta** *Je laat weer snel het hondje staan.* **Zie je** dat? Nu **staat hij**. **Ik zeg** iets en **hij doet** het.
Ja**, hij staat**, **ik zie** het. **Hij staat**. En kan hij ook een bal pakken en terugbrengen? **Gaat hij** de bal pakken en brengt hij de bal dan terug? **Doet** hij dat?
Rex: Eh…nou… nee, nog niet, nee, **hij gaat** nog niet achter een bal aan.
Dat moet hij nog leren? Rex: Ja, dat moet hij nog leren. En blaffen? **Doet hij** dat ook? Rex: Eh… ja, nou .. *tot het hondje* Roxie, blaf! Blaf! Blaf! Blaf dan! *Het hondje doet niets*
Misschien moet je het zelf **doen**? Misschien **doet hij** het als jij het zelf eerst **doet**.
Rex: Ja, maar, hoe dan? Hoe **doe ik** dat? Ik ben geen hond.
Nee, ik ook niet, maar ik kan wel blaffen. We kunnen het voordoen. Hoor maar: Waf, waf, waf.
Dan laat je het hondje als het ware blaffen tegen Rex: Waf! Waf! Ja! Roxie blaft!
Rex: *trots* Ja, Roxie blaft, **hij doet** alles wat ik zeg.
Goed hoor, je hebt een knappe hond!

© Sylvia Bacchini

Herhaling

Pak nu de woordstroken met het hele werkwoord en de dubbele vouw voor ‘gaan’ en ‘staan’ en laat zien hoe de vormen voor het enkelvoud worden gemaakt door de –n weg te vouwen en ook de laatste ‘a’ voor de eerste persoon.

Daarna zijn de werkwoorden ‘doen’ en ‘zien’ aan de beurt. Je vertelt dat deze werkwoorden op een iets andere manier gaan dan andere woorden (“hier doe je het een beetje anders”). Je laat zien dat bij ‘doen’ en ‘zien’ alleen een –n op het eind eraf gaat bij deze werkwoorden en dat er dan in het enkelvoud een ‘-t’ toegevoegd wordt voor de 2e en 3e persoon. In het meervoud verandert er niets, het hele werkwoord blijft hetzelfde. Je geeft dit werkwoord op aparte woordstroken die je onder elkaar legt of je laat dit op het digibord zien.

Gaan – ik ga, jij gaat, hij gaat, zij gaat, - en dan: wij gaan, jullie gaan, zij gaan.

Staan – ik sta, jij staat, hij staat, zij staat, en dan: wij staan, jullie staan, zij staan.

Doen – ik doe, jij doet, hij doet, zij doet – en dan: wij doen, jullie doen, zij doen.

Zien – ik zie, jij zit, hij ziet, zij ziet – en dan: wij zien, jullie zien, zij zien.

Je loopt dit na en moedigt de kinderen aan de rijen na te zeggen.

© Sylvia Bacchini

Les 10. Instructie en oefening met pers. en aanw.voornaamwoorden

Leerstof
Persoonlijke voornaamwoorden:
Eerste, tweede en derde persoon enkelvoud (niet-onderwerp): *mij – jou – hem/haar*
Aanwijzend voornaamwoord, bijvoeglijk gebruikt:
deze hoed – die hoed; dit boek – dat boek

Leerdoelen
De kinderen leren de persoonlijke voornaamwoorden *(van) mij – jou – hem / haar* en de aanwijzende voornaamwoorden *deze* en *dit*.

Materialen
Rex, tas van jou en tas van Rex. In de tas van Rex: een grote bal en een kleine bal en Roxie. In de andere tas: een klein schort en een groot schort. Het kleine schort moet ongeveer in de maat van Rex zijn.

Toelichting
Keuze van woorden
Voor deze les zijn de volgende woorden geselecteerd:
tas – bal – schort
en de woorden:
passen (past) – groot – klein
De kinderen kennen alle bovengenoemde woorden, behalve '*passen*', want deze zijn al eerder aangeboden in de taalkringen van Blok 1. Het woord '*passen*' is nieuw, maar in de context van de instructie wordt de betekenis duidelijk overgebracht.
Met deze woorden komen het aanwijzend voornaamwoord, bijvoeglijk gebruikt (*deze – die* en *dit – dat*) en de persoonlijke voornaamwoorden (anders dan in onderwerpspositie: *mij – jou – hem/haar*) aan de orde. Alleen het enkelvoud wordt behandeld in de instructie met Rex, maar in de oefeningen komen ook de meervoudsvormen van de aanwijzende voornaamwoorden langs.

Visualisering
Als visueel middel kunnen in de eerste plaats de voorwerpen gebruikt worden die bij de instructie een rol spelen. Deze verdeel je in twee groepen om zo duidelijk het verschil tussen respectievelijk '*deze' – 'die'* en '*dit' – 'dat'* te markeren. Vervolgens kunnen we de aanwijzende voornaamwoorden '*deze' – 'die'* en '*dit' – 'dat'* verduidelijken door op een groot vel papier twee kolommen maken. Boven de ene kolom schrijf je '*de*' met een pijl naar '*deze' – 'die'* en boven de andere kolom '*het*' met een pijl naar '*dit' – 'dat'*. Vervolgens rubriceer je de woordparen die in de instructie aan de orde komen in de twee kolommen. Je wijst de kinderen op het verband tussen de woorden met het lidwoord '*de*' en '*deze' – 'die'* en het verband tussen de woorden met '*het*' en '*dit' – 'dat'*. Daarna kan het vel opgehangen worden en kunnen er nieuwe woorden toegevoegd worden.
Deze visualisering in twee kolommen kan ook op het digibord uitgevoerd worden. De rijen woorden kunnen dan van tijd tot tijd aangevuld worden met nieuwe woorden.

© Sylvia Bacchini

Nazeggen
Bij de herhaling na het verhaaltje van Rex komen de woorden weer langs. Hierbij laat de leerkracht via de kolommen zien bij welk woord welk aanwijzend voornaamwoord hoort. De kinderen worden aangemoedigd om deze na te zeggen. Door deze mondelinge en schriftelijke herhaling spreken de kinderen de woorden uit en zien ze tegelijkertijd de schriftelijke vorm, wat gunstig is voor het onthouden. Bovendien oefenen ze zo op een ongedwongen wijze de uitspraak.

Instructie
De instructie, in de vorm van een kort verhaaltje met Rex in de hoofdrol, wordt hieronder beschreven. Bij de instructie zorgt de leerkracht ervoor dat de lidwoorden en de voornaamwoorden goed benadrukt worden, zodat de kinderen duidelijk kunnen horen hoe ze klinken. Hierbij worden voor de persoonlijke voornaamwoorden alleen de benadrukte vormen gebruikt. De niet-benadrukte vormen (*me* – *je*) komen later aan de orde.

Oefeningen
Er zijn mondelinge oefeningen en bij de werkbladen zijn schriftelijke oefeningen ingevoegd voor het oefenen met de aanwijzende voornaamwoorden en voor het oefenen met de persoonlijke voornaamwoorden.
Bij de schriftelijke oefeningen laat de leerkracht eerst op het bord aan de hand van twee voorbeelden zien hoe de oefening gemaakt moet worden. Vervolgens doet de leerkracht het eerste of de tweede eerste items voor. De kinderen maken daarna de schriftelijke oefening zelfstandig af. Deze oefening is er in drie varianten:
a. voorgedrukt – de kinderen omcirkelen een van de twee of meer alternatieven;
b. als gestructureerde invuloefening – de kinderen vullen de vorm in, maar de vorm is al gegeven, ze schrijven deze vorm alleen over;
c. als vrije invuloefening – de kinderen vullen zelf de juiste vorm in.

10.1 Instructie en mondelinge aanbieding / herhaling met visualisering

Hallo Rex!
Rex: Hallo! *Hij laat zijn tas zien* Kijk, mijn tas!
Aha, jouw tas, dat is jouw tas. En wat heb jij in jouw tas? Wat zit er in jouw tas? Laat zien.
Rex: Nou… eh.. kijk, ik heb in mijn tas… *Rex haalt Roxie uit de tas* Roxie!
Ah, Roxie , daar is Roxie! En kijk, nog iets! *Je haalt de grote bal uit de tas van Rex* Een bal, een grote bal. Dat is jouw bal, Rex.
Rex: Ja, dat is mijn bal.
En kijk…. Je haalt de kleine bal uit de tas. En dat is…. nog een bal!
Rex: **Die** bal is van Roxie. Hij heeft ook een bal. **Die** bal is van **hem**, dat is zijn bal.
Oh, dus **die** kleine bal is van Roxie en **deze** grote bal is **van jou**!
Rex: *hij wijst respectievelijk de grote en de kleine bal aan* Ja, **deze** bal is **van mij** en **die** bal is **van hem**, van Roxie.
Dus Roxie heeft ook een bal, een kleine bal?
Rex: Ja, Roxie speelt met **die** bal *hij wijst de kleine bal aan.* En ik speel met **deze** bal *hij wijst de grote bal aan.*

© Sylvia Bacchini

Dat is leuk, jij hebt een bal en Roxie heeft ook een bal, **deze** bal is **van jou** *je wijst de grote bal aan* en **die** bal is van Roxie *je wijst de kleine bal aan*.
Maar kijk, ik heb hier…. mijn tas *je haalt je eigen tas tevoorschijn*.
Rex: O ja, dat is jouw tas.
En wat heb ik in mijn tas? Kijk… je haalt een klein schort uit je tas een schort!
Rex: Ja, maar… **dit** schort is erg klein.
Ja, ik zie het. **Dit** schort is klein. Past **dit** schort **mij**? Even kijken,. *je probeert het schort om te doen*
Nee, **dit** schort past mij niet. Misschien past **dit** schort j**ou**? Kijk …. *je doet het schort bij Rex om.*
Nou… kijk… **dit** schort past **jou**, Rex!
Rex *kijkt tevreden naar het schort:* Jee, **dit** schort past **mij** goed.
Nou, dan mag jij **dit** schort hebben, Rex, jij mag **dit** schort. En ik… Kijk *je haalt het grote schort uit je tas* Ik heb nog een schort. **Dat** schort past mij wel, kijk, Rex *je doet het schort om*.
Rex: Ja, **dat** schort past **jou**. *Hij wijst eerst zijn schort en daarna dat van jou aan* **Dit** schort past jou niet, maar **dat** schort past **jou** wel.
Mooi, dan hebben we ieder een schort. We kunnen het omdoen, als we soep gaan koken.

Herhaling met visualisatie
Je legt nu de twee tassen naast elkaar, maar de ene tas dichter bij jezelf dan de andere. Er is dus enige afstand tussen de tassen. Ook met de ballen doe je dat. De kleine bal leg je op enige afstand van je en de grote bal leg je dichter bij je. Dan leg je het kleine schort dicht bij je en het grote schort iets verder af. Nu heb je dus twee rijen of groepen van voorwerpen op de tafel, één groep dichtbij en één iets verder van je af. Vervolgens ga je de aanwijzende voornaamwoorden en persoonlijke voornaamwoorden herhalen, terwijl je steeds de voorwerpen daarbij aanwijst.
Luister Rex, we gaan herhalen.
Deze tas en die tas.
Deze tas is van mij (je wijst jezelf aan) en die tas is van jou, Rex (je wijst Rex aan)
Deze bal en die bal.
Deze bal is van jou (je wijst naar Rex) en die bal is van hem, van Roxie (je wijst naar het hondje).
Dit schort en dat schort.
Dit schort past jou (je wijst op Rex) en dat schort past mij (je wijst jezelf aan).
Dan herhaal je ‘deze – die’ en geeft aan dat dit op de tas slaat, met nadruk op het lidwoord. Dan herhaal je dat met de bal en vervolgens benoem je het schort en benadruk je het lidwoord ‘het’. Je herhaalt nog eens: ‘dit schort – dat schort’.
Je pakt nu het vel papier of je gebruikt het digibord en maakt twee kolommen. In de ene staat ‘de’ met een pijl naar ‘deze’ - ‘die’ en boven de andere staat ‘het’ met een pijl naar ‘dit’ - ‘dat’. In de eerste kolom schrijf je onder elkaar: deze tas – die tas; deze bal – die bal. In de andere kolom komt dan: dit schort – dat schort.
De kinderen worden hierbij aangemoedigd dit te herhalen.

© Sylvia Bacchini

10.2 mondelinge oefening 1

Met de hele klas kunnen nu verder de twee kolommen ingevuld worden met woorden, bijvoorbeeld: deze kast – die kast; dit boek – dat boek; dit potlood – dat potlood, etc, De leerkracht vult de woorden in de kolommen in. De kinderen worden aangemoedigd er een zin van maken. Dus ze zeggen bijvoorbeeld: ‘deze kast is open en die kast is dicht; dit boek is rood en dat boek is blauw; dit potlood is van mij en dat potlood is van haar, etc.

10.3 mondelinge oefening 2

Het passen van elkaars jassen:
Dit kan gedaan worden vlak voordat de kinderen naar buiten gaan.
De leerkracht roept steeds één kind naar voren en laat dat kind een jas van een ander kind (dat ze net van de kapstok heeft gehaald) passen. De leerkracht vraagt steeds: “Past deze jas jou?” Het kind moet dan antwoorden: “Nee, deze jas past mij niet. Deze jas is niet van mij.” Of: “Ja, deze jas past mij, maar deze jas is niet van mij.” De eigenaar van de jas moet dan naar voren komen en de jas passen. De leerkracht vraagt dan weer: “Past deze jas jou?” Het kind hoort dan te antwoorden. “Ja, deze jas past mij. Deze jas is van mij”. Aan het eerste kind wordt dan gevraagd om zijn/haar jas van de kapstok te halen en die aan te doen. De leerkracht kan dan zeggen: “die jas is van jou, die jas past jou” of het kind zegt zelf een dergelijke zin. Als dit niet meteen lukt, geeft de leerkracht voorbeeldzinnen.
Dit kan gedaan worden tot alle kinderen hun jas hebben, of met een bepaald aantal, naar eigen goeddunken. De andere kinderen worden aangemoedigd steeds te zeggen: “deze jas past hem/haar niet; deze jas is niet van hem/haar“ of “die jas is niet van….” etc.

© Sylvia Bacchini

Les 11a. Instructie en oefening met vervoeging van sterke werkwoorden

Leerstof
Voltooid deelwoord van enkele frequente sterke werkwoorden, o.a. *gelezen – geslapen – gegaan – gegeten.*

Leerdoelen
De kinderen leren dat voor een voltooide handeling of gebeurtenis in het verleden (‘gisteren’) het voltooid deelwoord met hulpwerkwoord gebruikt wordt en ze leren de voltooide deelwoorden van een aantal frequente sterke werkwoorden.

Materialen
Rex, die nogal slaperig is en zijn kop laat hangen. Hij heeft een prentenboek bij zich. Woordstroken met daarop het hele werkwoord en het voltooid deelwoord ernaast van de volgende woorden: *slapen – geslapen; gaan – gegaan; doen – gedaan; eten – gegeten; drinken – gedronken; lezen – gelezen.*

Toelichting
Keuze van woorden
Voor deze les zijn de voltooide deelwoorden van de volgende sterke werkwoorden geselecteerd:
doen – slapen – gaan – eten – drinken – lezen
en de woorden:
gisteren – vandaag
De kinderen kennen de bovengenoemde werkwoorden, want deze zijn al eerder aangeboden in de taalkringen van Blok 1. De woorden *gisteren* en *vandaag* zijn nog niet eerder aangeboden en moeten dus tijdens de instructie verduidelijkt worden. Dit kan onder andere door voor de kinderen in herinnering te roepen welke zaken de vorige dag speelden op school. De leerkracht kan aangeven wat de klas ‘*gisteren*’ deed en op die manier weten de kinderen dat ‘*gisteren*’ slaat op de vorige dag. Vervolgens kan aangegeven worden wat er ‘*vandaag*’ gedaan wordt, zodat de kinderen weten wat met dit woord bedoeld wordt.
Alleen de voltooide deelwoorden van *sterke* werkwoorden worden in deze les aangeboden. De regel voor de vorming van deze voltooide deelwoorden wordt nog niet aangeboden. De voltooide deelwoorden van deze werkwoorden worden dus als aparte woorden aangeboden.
De regel voor het vormen van het voltooid deelwoord van *sterke* werkwoorden wordt in Blok 2 behandeld. De regel van de vorming van het voltooid deelwoord van de *zwakke* werkwoorden komt in de volgende les aan de orde.

Visualisering
Omdat er bij deze les nog geen sprake is van het uitleggen van een regel, gaat het vooral om het inzichtelijk maken van de betekenis van de voltooide deelwoorden. Dit gebeurt door Rex te laten vertellen wat hem overkomen is, waarbij de woorden *gisteren* en *vandaag* de betekenis moeten verhelderen. Hiervoor is het van belang dat de kinderen het woord ‘*gisteren*’ goed begrijpen. Zoals hierboven al vermeld, kan de leerkracht dit woord verduidelijken door te vermelden welke dag het gisteren was en wat er toen gebeurde in de klas. In de tekst van de instructie is dit met puntjes aangegeven, waarbij ook gebaren gebruikt kunnen worden.

© Sylvia Bacchini

Daarnaast worden bij de herhaling als visueel middel woordstroken gebruikt met daarop het hele werkwoord en het voltooid deelwoord. Deze woordstroken worden benoemd en onder elkaar op tafel gelegd. Daarna worden ze nog eens herhaald met het hulpwerkwoord erbij.
De visualisering kan ook met losse letters uitgevoerd worden of via het digibord.

Nazeggen
Bij de herhaling na het verhaaltje van Rex komen de verschillende vormen weer terug. De kinderen worden aangemoedigd om deze na te zeggen. Hierbij laat de leerkracht ook via de woordstroken of het digibord de geschreven vorm zien, zowel het hele werkwoord als het voltooid deelwoord. Door deze mondelinge en schriftelijke herhaling spreken de kinderen de woorden uit en zien ze tegelijkertijd de schriftelijke vorm, wat gunstig is voor het onthouden. Bovendien oefenen ze zo op een ongedwongen wijze de uitspraak.

Instructie
De instructie, in de vorm van een kort verhaaltje met Rex in de hoofdrol, wordt hieronder beschreven. Bij de instructie zorgt de leerkracht ervoor dat de werkwoordsvormen goed benadrukt worden, zodat de kinderen duidelijk kunnen horen hoe het voltooid deelwoord klinkt. Dat houdt ook in dat bij woorden als '*geslapen*' de uitgang –*en* (stemloze –ə) met nadruk wordt uitgesproken, ook al is dit in het gewone taalgebruik niet gebruikelijk.

Oefeningen
Alleen een invultekst is als schriftelijke oefening bij de werkbladen ingevoegd. Bij deze les is nog geen mondelinge oefening toegevoegd. Pas bij de volgende les, les 11b, die ook over het voltooid deelwoord gaat, worden er mondelinge oefeningen gegeven.

11.1 Instructie en mondelinge uitleg / herhaling

Rex maakt een slaperige indruk, hij gaapt steeds en laat zijn kop hangen.
Hallo Rex, wat heb je? Heb je slaap? **Heb** je niet goed **geslapen**?
Rex *een beetje slaperig)*: Ja, ik **heb** niet zo veel **geslapen**. Ik **ben** gisteren laat naar bed **gegaan**.
Oh Rex, **ben** je laat naar bed **gegaan**? Gisteren, gisteren dus ….. *naam van de dag, leerkracht vermeldt wat er gisteren in de klas gebeurde* Wat **heb** je gisteren **gedaan**?
Rex: Ik **ben** gisteren laat naar bed **gegaan**.
En waarom dan? Waarom **ben** je gisteren laat naar bed **gegaan**? Wat **heb** je dan **gedaan**?
Rex: Ik **heb** heel lang **gelezen** in mijn nieuwe boek *laat zijn boek zien*.
Oh, dàt **heb** je **gedaan**! Je **hebt** gisteren heel lang **gelezen** in dit boek, je nieuwe boek?
Rex *gapend:* Ja, en eerst **heb** ik nog wat brood **gegeten**.
Je **hebt** brood **gegeten?** *maak het gebaar van eten*.
Rex: **Ja,** en ik **heb** nog wat melk **gedronken**.
Je **hebt** melk **gedronken?** *maak het gebaar van drinken*.
Rex: **Ja,** ik **heb** melk **gedronken**.
En toen **ben** je naar bed **gegaan**?
Rex *(gapend):* Ja, maar toen **heb** ik ook nog in bed **gelezen** in mijn nieuwe boek.
Je **hebt** ook nog in bed **gelezen?**

© Sylvia Bacchini

Rex *gapend:* Ja, ik **heb gelezen** en **gelezen,** heel veel **gelezen** en daarom **heb** ik weinig **geslapen**. En nu ben ik moe.
Ja, dat is logisch. Je **hebt** gisteren weinig **geslapen,** want je **hebt** heel lang **gelezen** en toen **heb** je nog wat **gedronken** en je **hebt** nog wat **gegeten** en toen pas **ben** je naar bed **gegaan** en toen **heb je** ook nog in bed **gelezen.**
Rex *gapend:* Ja, ik ben nu erg moe.
Ja Rex, vandaag, dus… *naam van dag*, vandaag moet je maar niet zo laat naar bed gaan.
Rex: Nee, ik ga vandaag niet laat naar bed, ik ga vandaag vroeg slapen.
Heel goed, Rex!

Herhaling
Wend je nu tot de kinderen en wijs daarbij de gapende Rex aan. Kijk, Rex is erg moe, want hij **heeft** gisteren niet veel **geslapen**. Wat **heeft** Rex gisteren **gedaan**? Rex **heeft** eerst **gelezen** in zijn nieuwe boek en hij **heeft** brood **gegeten** en hij **heeft** melk **gedronken.** Toen **is** hij naar bed **gegaan** en hij **heeft** ook in bed nog **gelezen.** Daarom **heeft** hij gisteren weinig **geslapen.** En nu is hij moe.

Wijs erop dat het gaat om ‘gisteren’, dat wil zeggen dat het voorbij is. De kinderen leren dus dat er een andere vorm gebruikt wordt als je niet praat over nu, maar over iets dat voorbij is.
Pak nu de woordstroken met het hele werkwoord en daarnaast het voltooid deelwoord en herhaal deze woorden: steeds eerst het hele werkwoord en daarna het voltooid deelwoord. De woordstroken worden onder elkaar op de tafel gelegd na elke benoeming. Daarna volgt nog een herhaling met de ik-vorm om het hulpwerkwoord te laten horen, dus: slapen – ik heb geslapen; lezen – ik heb gelezen, etc. De kinderen worden hierbij aangemoedigd om dit te herhalen. Wijs de kinderen op het hulpwerkwoord bij ‘gaan’: ik <u>ben</u> gegaan.

© Sylvia Bacchini

Les 11b. Instructie en oefening met vervoeging van zwakke werkwoorden

Leerstof
Voltooid deelwoord van enkele frequente zwakke werkwoorden: o.a. *gebeurd – geknipt – gebloed – gebeld – gezegd – geplakt – gemaakt – getekend*

Leerdoelen
De kinderen leren de regel voor het voltooide deelwoord van een aantal zwakke werkwoorden.

Materialen
Rex, die een pleister op zijn hand en een tekening bij zich heeft. Op de tekening staat hoe hij in zijn vinger knipt en dat de vinger bloedt. Woordstroken met daarop het hele werkwoord en het voltooid deelwoord ernaast van de volgende woorden: *gebeuren – gebeurd; knippen – geknipt; bloeden – gebloed; bellen – gebeld; zeggen – gezegd; plakken – geplakt; maken – gemaakt; tekenen – getekend.*

Toelichting
Keuze van woorden
Voor deze les zijn de voltooide deelwoorden van de volgende zwakke werkwoorden geselecteerd:
Gebeuren – knippen – bloeden – bellen – zeggen – plakken – maken – tekenen
De kinderen kennen de meeste van deze woorden, want deze zijn al aangeboden in de taalkringen van de eerste twee weken van Blok 1. Voor deze les zijn alleen zwakke werkwoorden gekozen. (Opmerking: hoewel *zeggen* de verleden tijd *zei-zeiden* heeft en dus eigenlijk onregelmatig is, wordt toch dit werkwoord in deze les ook aangeboden, omdat het voltooide deelwoord volgens de regel *ge-stam+d/t* gaat).
De voltooide deelwoorden van deze woorden worden in deze les aangeboden, waarbij de regel voor de zwakke werkwoorden verduidelijkt wordt. Deze werkwoorden worden vervolgens gecontrasteerd met de sterke werkwoorden van de vorige les (11a). De leerkracht wijst op het verschil in vorm tussen de voltooide deelwoorden van de sterke werkwoorden en de zwakke werkwoorden. De regel voor de sterke werkwoorden komt in de eerste les van Blok 2 aan bod.

Visualisering
Als visueel middel kan gebruik gemaakt worden van woordstroken met daarop het hele werkwoord en het voltooid deelwoord. Deze woordstroken worden benoemd en onder elkaar op tafel gelegd. Daarna worden ze nog eens herhaald met het hulpwerkwoord erbij.
De visualisering kan ook met losse letters uitgevoerd worden of via het digibord.

Nazeggen
Bij de herhaling na het verhaaltje van Rex komen de verschillende vormen weer terug. De kinderen worden aangemoedigd om deze na te zeggen. Hierbij laat de leerkracht ook via de woordstroken of via het digibord de geschreven vorm zien, zowel het hele werkwoord als het voltooid deelwoord. Door deze mondelinge en schriftelijke herhaling spreken de kinderen de woorden uit en zien ze tegelijkertijd de schriftelijke vorm, wat gunstig is voor het onthouden. Bovendien oefenen ze zo op een ongedwongen wijze de uitspraak.

© Sylvia Bacchini

Instructie
De instructie, in de vorm van een kort verhaaltje met Rex in de hoofdrol, wordt hieronder beschreven. Bij de instructie zorgt de leerkracht ervoor dat de werkwoordsvormen goed benadrukt worden, zodat de kinderen duidelijk kunnen horen hoe het voltooid deelwoord klinkt.

Oefeningen:
Bij deze les zijn er twee mondelinge oefeningen die ook passen bij les 11a. Als schriftelijke oefening is een invultekst bij de werkbladen ingevoegd.

11.1 Instructie en mondelinge uitleg / herhaling

Rex heeft een verband over zijn poot.
Je kijkt verschrikt en vraagt: Oh Rex, wat is er **gebeurd**? Wat is er **gebeurd**?
Rex *een beetje huilerig:* Ik heb gisteren in mijn vinger **geknipt**.
Oh Rex, hoe kan dat nu? Hoe is dat **gebeurd**? Rex *met een zielig stemmetje:* Ik wilde knippen in papier, maar toen heb ik in mijn vinger **geknipt**.
Hij toont zijn hand met het verband. Kijk, mijn vinger**,** mijn vinger **heeft gebloed**.
Oh Rex, wat naar voor je. Heb je met de schaar in je vinger **geknipt?**
Rex: Ja, ik heb zo **geknipt**. ***H****ij doet met zijn andere hand of hij knipt* Ik wilde in het papier knippen, toen heb ik niet goed **geknipt**, hop! Zo in mijn vinger!
Ach, wat naar!
Rex: Ik **heb** de dokter **gebeld** en de dokter **heeft gezegd**: doe maar een pleister om je vinger.
Toen **heb** ik een pleister op mijn vinger **geplakt**.
Nou Rex, wat een pech! Maar wat heb je daar? Heb je een tekening **gemaakt**?
Rex: Ja, ik heb **getekend**. Kijk, deze tekening heb ik **gemaakt**. Kijk, zo **heb** ik in mijn vinger **geknipt**. Dat **heb** ik **getekend**.
Oh, ik zie het. Je **hebt** in je vinger **geknipt** en je vinger **heeft gebloed**! En toen **heb** je een pleister **geplakt** om je vinger. Dat is een goede tekening Rex. Dat heb je goed **getekend**.
Rex: Ja, ik **heb** g**etekend** wat er **is gebeurd**.
Knap hoor!

Herhaling
Wend je nu tot de kinderen en wijs daarbij de arm of het hoofd van Rex aan. Kijk, dit is er **gebeurd.** Rex **heeft** gisteren in zijn vinger **geknipt.** Zijn vinger **heeft gebloed.** Rex **heeft** de dokter **gebeld.** De dokter **heeft gezegd:** plak een pleister om je vinger**.** Rex **heeft** toen een pleister om zijn vinger **geplakt. Rex heeft** een tekening **gemaakt**. Hij **heeft getekend** hoe hij in zijn vinger **heeft geknipt.** Hij **heeft getekend** wat er **is gebeurd.**

Pak nu de woordstroken met het hele werkwoord en daarnaast het voltooid deelwoord. Laat zien dat eerst de eind’- en’ weggaat en dat er dan ‘ge-‘ voor de stam komt en een -d of een -t achter de stam. Leg uit dat deze werkwoorden steeds zo gaan volgens deze regel. Dit is dus een groep werkwoorden die een andere vorm hebben dan de werkwoorden van de vorige les.

© Sylvia Bacchini

Herinner de kinderen eraan dat deze werkwoorden aan het begin ook ‘ge-‘ hebben, maar aan het eind steeds ‘-en’ en vaak een andere klank in het midden. De werkwoorden van deze les 11b veranderen de klinker niet. Deze werkwoorden gaan steeds met: ge- stam – d/t.
Wijs erop dat het werkwoord ‘gebeuren’ wordt vervoegd met ‘zijn’. Dus je zegt: het is gebeurd, maar de andere werkwoorden gaan met ‘hebben’, dus: ik heb geplakt – hij heeft gezegd, etc.
Herhaal de werkwoorden: steeds eerst het hele werkwoord en daarna het voltooid deelwoord. De woordstroken worden onder elkaar op de tafel gelegd na elke benoeming.

11.2 herhaling met visualisering

Met de hele klas kunnen nu verder de twee kolommen ingevuld worden met werkwoorden en het daarbij behorende voltooid deelwoord. Dit kan als volgt: de leerkracht roept in herinnering wat er op een niet te veraf liggend tijdstip in de klas gebeurde. De klas heeft bijvoorbeeld de vorige dag gerekend en geschilderd, en de leerkracht schrijft dan op het bord: rekenen - schilderen onder elkaar en noemt een zin met het voltooid deelwoord van deze werkwoorden. “Gisteren hebben we gerekend, dus ik schrijf hier: ‘rekenen’ – ‘gerekend’”. Dan worden de kinderen aangemoedigd om zinnen te maken, bijvoorbeeld: ‘wij hebben gisteren met de hele klas gerekend.’ Vervolgens kunnen er andere ideeën komen over wat er de vorige dag of dagen daarvoor gedaan is. De leerkracht vraagt dan steeds: ‘wat hebben we gedaan?”. Zo komen er twee rijen, namelijk werkwoorden en voltooid deelwoorden op het bord te staan.

11.3 mondelinge oefening 2

De kinderen vormen viertallen en daarbinnen tweetallen. Een van de kinderen binnen een tweetal ‘interviewt’ de ander over wat hij/zij gisteren thuis heeft gedaan, dus er is een ‘interviewer’ en een ‘geïnterviewde’. Eerst vertelt van elk tweetal het ene kind (de ‘geïnterviewde’) aan het andere kind wat hij/zij de vorige dag thuis heeft gedaan. Het kind vertelt dit met zinnen die beginnen met: “ik heb ….. (voltooid deelwoord)”. Als het eerste kind klaar is, vertelt het tweede kind van het tweetal (de’ interviewer’) aan een kind van het andere tweetal wat het eerste kind heeft gedaan. Daarna vertelt dit kind wat haar ‘geïnterviewde’ heeft gedaan en vervolgens worden de rollen omgedraaid en zijn de andere kinderen aan de beurt om hun verhaal te vertellen. Dit wordt dan weer doorverteld aan het andere tweetal, zodat elk kind in het viertal tenslotte heeft verteld wat het de vorige dag heeft gedaan.
Als de kinderen niet weten hoe het voltooid deelwoord gaat, roepen ze de hulp van de leerkracht in, die het voorzegt en vervolgens het werkwoord met het voltooide deelwoord ernaast opschrijft op het bord.
Alle werkwoorden met de voltooide deelwoorden worden herhaald met de hele klas.

© Sylvia Bacchini